

για την

Περιβαλλοντική Εκπαίδευση

- Το οικολογικό αποτύπωμα ως δείκτης κατανάλωσης
- Μηπιαγωγεία του δάσους
- Βιωματική μάθηση
- Για την εργασία ομάδας από τη σκοπιά της προσωποκεντρικής θεωρίας
- Παιχνίδι ρόλων

Τ.Θ. 50957
Θεσσαλονίκη
54014

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ Π.Ε
ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ-ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ**

ΧΕΙΜΩΝΑΣ - ΑΝΟΙΞΗ 2007 • Τεύχος 38 • 3€

για την
Περιβαλλοντική Εκπαίδευση
Τεύχος 38
Χειμώνας - Άνοιξη 2007
Θεσσαλονίκη
ISSN : 1108-1120
Κωδικός εντύπου: 6523

Ιδιοκτήτης: Π.Ε.ΕΚ.Π.Ε.
Πανελλήνια Ένωση Εκπαιδευτικών
για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση
ΑΦΜ : 90147670, ΔΟΥ ΙΗ' Αθηνών

Εκδότης:
Υπεύθυνος ο Πρόεδρος της ΠΕΕΚΠΕ
Νίκος Στεφανόπουλος

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Διευθύντρια Σύνταξης: Δέσποινα Σουβατζή
τηλ. 2310-434349
e-mail : souvatzi@eled.auth.gr

Αναπληρωτής Διευθυντής Σύνταξης
Γιώργος Περόδικης
τηλ. 23510-33535
e-mail : gperodikis@kat.forthnet.gr

Ειδικοί Συντάκτες

Νίκος Βελλίδης
Νίκος Βουδριολής
Ρούλα Γκόλιου
Γιάννης Λάμπρου
Σταύρος Λάσκαρης
Πόπη Παπαδοπούλου
Βέβα Τσαλίκη
Κατερίνα Τσαουσίδου
Γιάννης Φαρμάκης

Συνεργάτες Παραρτημάτων
Βατρικός Αναστάσιος & Τραγαζίκης Παναγιώτης (Αττικής)
Σκοβέλη Πηνελόπη (Δυτ. Ελλάδα)
Βασιλόπουλος Γ. Γελαδάς (Ιονίων νήσων)
Παπαβλασόπουλος Χαρίλαος (Κέρκυρας)
Αντωνίου Νίκος & Καζιταρίδου Αλίκη (Δυτ. Μακεδονίας)
Αθανασούλης Ιωάννης (Μαγνησίας)
Τσελεκτιδίου Παναγιώτα (Αν. Μακεδονίας)
Σφακιανάκη Μαρία (κρήτη)

Συνδρομές Ετήσιες
Μέλη της ΠΕΕΚΠΕ: Δωρεάν
Εσωτ.: 10 €, Εξωτ.: 15 €
Φορείς: 20 €

Αλληλογραφία
για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση
Τ.Θ. 50957 Θεσσαλονίκη 22-GR 54014
Τηλ. & Fax: 2310-235183

Δημιουργικό-Διαχωρισμό-Εκτύπωση films
Pre-Press Εκδοτική Βορείου Ελλάδος
Εκτύπωση
ΦΙΛΙΠΠΟΣ Εκδοτική Βορείου Ελλάδος

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Της Σύνταξης.....σελ. 3

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΕΙΦΟΡΙΑ

«Το οικολογικό αποτύπωμα, ως δείκτης κατανάλωσης των ανθρώπινων πληθυσμών»
της Πόπης Παπαδοπούλου.....σελ 4

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

«Νηπιαγωγεία του δάσους» - Μια εναλλακτική παιδαγωγική πρόταση
της Κατερίνας Τσαουσίδου.....σελ 8

«Βιωματική μάθηση» του Κώστα Μπακιρτζή.....σελ 11

«Μια πρόταση για την εργασία ομάδας από τη σκοπιά της προσωποκεντρικής θεωρίας»
του Παύλου Πανταζή.....σελ 13

«Το παιχνίδι ρόλων στην Π.Ε» του Γιάννη Φαρμάκη.....σελ 16

Η ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Η Π.Ε στη σχολική πραγματικότητα: Κ. Στυλιάδης & Γ. Καρούμης
(επιμ. Δ. Σουβατζή).....σελ 18

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ Π.Ε ΣΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

Ρούλα Γκόλιου (επιμέλεια).....σελ 21

«Θάλασσα» - 36ο Δ.Σ Αθηνών της Ν. Ματζιράρα.....σελ 23

• Τραγούδια της ανακύκλωσης - Hip-hop:
του 6ο Γυμν. Θεσσαλονίκης, 1ο Γυμν. Περαία ς& 31ο Γυμνάσιο Θεσσαλονίκης.....σελ 24-25

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ – ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ

• Αλλάζοντας το μοντέλο κατανάλωσης (Σεμινάριο για την επανάχρηση) της Ρ. Γκόλιου.....σελ 26

• Η Ομαδοσυνεργατική Παιδαγωγική στην Π.Ε
(Σεμινάριο στο ΚΠΕ-Ολύμπου) ... του Γ. Περόδικη.....σελ 28

• Νέα Δ.Σ.....σελ 30

• Ενημερωτικό Δελτίο Νο 2.....σελ 31

Οδηγίες για κείμενα, που στέλνονται στο περιοδικό

- Τα κείμενα αποστέλλονται εκτυπωμένα και ηλεκτρονικά (σε δισκέτα ή CD-ROM ή E-mail).
- Οι φωτογραφίες αποστέλλονται οπωσδήποτε στο πρωτότυπο και όχι μόνον ηλεκτρονικά.
- Ένα άρθρο δεν μπορεί να ξεπερνά συνολικά τις 4 σελίδες περιοδικού.
- Σημειώνεται ότι μία σελίδα περιοδικού έχει μέχρι 800 λέξεις, ενώ αν υπάρχουν σχήματα και φωτογραφίες, το κείμενο μειώνεται ανάλογα.

της σύνταξης

της σύνταξης

Γιατί η «ευημερία» μας, να υπολογίζεται με την αύξηση της κατανάλωσης;

Τα ρούχα πετιούνται, αφού έχουν φορεθεί ελάχιστες φορές!!

τα αυτοκίνητα, υπόκεινται σε ταχύτατη τεχνολογική γήρανση!!

οι υπολογιστές, απαξιώνονται με αστραπιαία ταχύτητα!!

τα τρόφιμα πωλούνται σε συσκευασίες πλαστικές ή μιας χρήσης!!

και ... το ανθρώπινο σώμα, καταναλώνει όσο το δυνατό περισσότερο...
για να πολλαπλασιάζονται τα φάρμακα, οι κλινικές και τα ινστιτούτα αδυνατίσματος!!!!

*Μήπως στην «κοινωνία της κατανάλωσης»
βρίσκεται η καρδιά του κάθε περιβαλλοντικού προβλήματος;;;*

Της Δ.Σ

“Καταναλωτισμός & Περιβάλλον”

Θεματικό Έτος 2007

Το οικολογικό αποτύπωμα, ως δείκτης κατανάλωσης των ανθρώπινων πληθυσμών

Εκπαίδευση για την Αειφορία

1. Η Βιώσιμη ανάπτυξη και η Εκπαίδευση

Είναι γνωστό, ότι το σχετικό με την εκπαίδευση κεφάλαιο (36) της Agenda 21, στην παγκόσμια συνδιάσκεψη του Ρίο, έγινε δεκτό, χωρίς σοβαρά σχόλια, ως κάτι πολύ αξιολόγο και ίσως ακίνδυνο για τις κυβερνήσεις (Smyth et al 1997). Στα χρόνια που ακολούθησαν, η συζήτηση για την βιώσιμη ανάπτυξη υπήρξε ιδιαίτερα έντονη και οι αμφισβητήσεις που εγέρθηκαν ήταν ιδιαίτερα σημαντικές (Gatto 1995, Bonnett 2002). Συνακόλουθα η συζήτηση για τον αναπροσανατολισμό της εκπαίδευσης γενικά, αλλά κυρίως της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης προς την βιώσιμη ανάπτυξη, υπήρξε και εκτεταμένη και έντονη (Jickling 1992, Sauvé 1998, Huckle 1998). Καθώς οι παγκόσμιες κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές συνθήκες και όχι μόνο οι περιβαλλοντικές, μετασχηματίζονται συνεχώς, ο αναπροσανατολισμός της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης προς την βιωσιμότητα δεν είναι δυνατόν να μην προκαλεί νέους προβληματισμούς και συζητήσεις.

Η Sauvé (2005), έχοντας ιδιαίτερα κριτική στάση στον προσανατολισμό της Π.Ε. προς τη Βιώσιμη Ανάπτυξη, θεωρεί ζήτημα προς διερεύνηση το αν, πώς και γιατί έχει γίνει "η ηγεμονική πρόταση", αναγνωρίζει όμως ότι δεν χαρακτηρίζεται από μονολιθικότητα, καθώς υπάρχουν ρεύματα και πρακτικές που δεν έχουν "οικονομίστικη" επικέντρωση, αλλά αντίθετα στοχεύουν στη διατήρηση της ζωής και της κοινωνικής δικαιοσύνης. Επιπροσθέτως, σύμφωνα με την ίδια, η εκπαίδευση για την αειφορική κατανάλωση στοχεύει στον μετασχηματισμό των μεθόδων παραγωγής και των τρόπων κατανάλωσης, οι οποίες αποτελούν βασικές διαδικασίες της οικονομίας

Το Δεκέμβριο του 2002, η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων εθνών καθόρισε την δεκαετία 2005-14, ως δεκαετία αφιερωμένη στην Εκπαίδευση για την Βιώσιμη Ανάπτυξη (DESD), και όρισε την UNESCO ως καθοδηγητικό φορέα αυτής της προσπάθειας. Ως γενικός στόχος της δεκαετίας καθορίστηκε η ενσωμάτωση των αρχών, των αξιών και των πρακτικών της βιώσιμης ανάπτυξης σε κάθε μορφή μαθησιακής και εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Αυτή η εκπαιδευτική προσπάθεια, θα πρέπει να ενθαρρύνει αλλαγές στη συμπεριφορά που να μπορούν να συνεισφέρουν στη δημιουργία ενός πιο αειφορικού μέλλοντος, και αυτό προϋποθέτει: περιβαλλοντική ακεραιότητα, οικονομική βιωσιμότητα και κοινωνική δικαιοσύνη και για τις παρούσες και για τις μελλοντικές γενιές (UNESCO 2007).

Όποιες επιφυλάξεις και να έχει κανείς για την Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και τη Αειφορία, εκτός από την ισχυρή επικέντρωση στην κοινωνία (Φλογαίτη 2005), στο σύνολο των εννοιών που αποτελούν τις βασικές έννοιες και τα θέματά της (πίνακας 1) -υπάρχουν αρκετές ενδιαφέρουσες έννοιες- η ενασχόληση με τις οποίες ενισχύει ούτως ή άλλως τον πολιτικό χαρακτήρα της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης.

Θα ήταν για παράδειγμα, πολύ χρήσιμη και για τα προγράμματα Π.Ε., αλλά και για τους εκπαιδευτικούς, η ενασχόληση και η εμβάθυνση στην οικονομική διάσταση της βιωσιμότητας, καθώς είναι ελάχιστη η γνώση και η επαφή με εναλλακτικές οικονομικές θεωρίες, π.χ. «πράσινα οικονομικά», με συνέπεια η υπάρχουσα κατάσταση, όπως καθορίζεται από τις δυνάμεις της αγοράς, να εμφανίζεται ως μονόδρομος. Στη συνέχεια του άρθρου αυτού θα μας απασχολήσει μια έννοια, η οποία η οποία συμπεριλαμβάνεται

UNESCO

2005-14: 10ετία εκπαίδευσης για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη Τα θεματικά έτη

2006	Νερό - Γαλάζιος Πλανήτης
2007	Καταναλωτισμός & Περιβάλλον
2008	Δάσος - Πράσινο Πλανήτη
2009	Γεωργία, Διατροφή & Ποιότητα Ζωής
2010	Ενέργεια - Ανανεώσιμες Πηγές & Τοπικές Κοινωνίες
2011	Εκπαίδευση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου
2012	Υγεία & παραγωγικές διαδικασίες
2013	Ανθρωπογενές περιβάλλον & Αειφόρος διαχείριση
2014	Ενεργοί πολίτες

στην οικολογική διάσταση της αειφορίας (πίνακας 1) και είναι η έννοια του οικολογικού ίχνους ή αποτυπώματος. Είναι μια έννοια όμως που συνδέεται και με άλλες διαστάσεις της αειφορίας, παραδείγματος χάριν, μέσω των εννοιών *φέρουσα ικανότητα, ισότητα των γενεών και κοινωνική δικαιοσύνη, φυσικό κεφάλαιο και αειφορική κατανάλωση και φυσικά ιδιότητα του πολίτη.*

Πηνελόπη Παπαδοπούλου
Βιολόγος, Δρ Επιστημών της Αγωγής

Εκπαίδευση για την Αειφορία

Πίνακας 1: Βασικές έννοιες και θέματα της εκπαίδευσης για τη Βιωσιμότητα

Οικολογική διάσταση	Κοινωνική διάσταση	Οικονομική διάσταση	Πολιτική διάσταση
Βιοποικιλότητα Βιότοποι - ενδιαιτήματα Φέρουσα ικανότητα Προστασία Οικολογικό ίχνος Οικολογία Οικόσφαιρα Οικοσυστήματα Ισότητα των ειδών Φυσικοί κύκλοι και συστήματα	Βασικές ανάγκες του ανθρώπου Πολιτισμική ποικιλότητα Πολιτιστική κληρονομιά Ανθρώπινα δικαιώματα Ισότητα μεταξύ των γενεών Συμμετοχή Ειρήνη Διαχείριση κινδύνου Κοινωνική δικαιοσύνη	Ανάλυση κόστους - κέρδους Οικονομική ανάπτυξη Οικονομική αποδοτικότητα Ανάλυση κύκλου ζωής Φυσικό κεφάλαιο Φυσικός πόρος Οικονομίες σταθερής κατάστασης Αειφορική κατανάλωση Αειφορική παραγωγή	Η Ιδιότητα του πολίτη Δημοκρατία Λήψη απόφασης Ανοχή Δύναμη Σεβασμός Επίλυση συγκρούσεων

Πηγή: Australian Government Department of the Environment and Heritage (2005) *Educating for a Sustainable Future - A National Environmental Education Statement for Australian Schools*, στο διαδίκτυο <http://www.environment.gov.au/education/publications/sustainable-future.html> (ανασύρθηκε 20-5-2007)

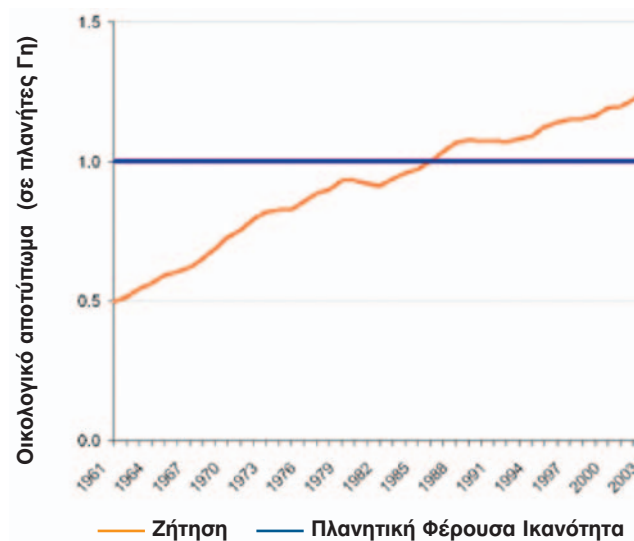
2. Το οικολογικό αποτύπωμα

Ως οικολογικό αποτύπωμα ενός ανθρώπινου πληθυσμού ορίζεται, η συνολική έκταση παραγωγικής γης ή θάλασσας, η οποία απαιτείται για την παραγωγή σοδειάς, κρέατος, θαλασσινών, καθώς επίσης και υφαντικών ινών, τα οποία καταναλώνει. Επίσης η ίδια έκταση του παρέχει τον αναγκαίο χώρο για την ανάπτυξη υποδομών. Το *οικολογικό αποτύπωμα ή ίχνος αποτελεί ουσιαστικά το μέτρο της κατανάλωσης των φυσικών πόρων από κάποιο ανθρώπινο πληθυσμό.*

Στον υπολογισμό του οικολογικού αποτυπώματος συνυπολογίζονται: η τροφή, η στέγη, οι μεταφορές, τα αγαθά, οι υπηρεσίες και η απορρόφηση των απορριμμάτων. Η μέτρηση μπορεί να εφαρμοσθεί σ' ένα άτομο, μια οικογένεια, ένα σχολείο, μια κοινότητα, μια χώρα ή όλο τον κόσμο. Η ανάλυση του οικολογικού αποτυπώματος, είναι μια ενδιαφέρουσα επενθύμιση των επιπτώσεων της χρήσης των φυσικών πόρων σε παγκόσμιο επίπεδο, και των διαφορών μεταξύ των χωρών του κόσμου. Μας βοηθά να αφηγηθούμε ενδιαφέρουσες ιστορίες σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο καθώς είναι δυνατόν να αποτελέσει τη θεμελίωση πολιτικών που θα κάνουν πιο βιώσιμες τις πόλεις, τις περιοχές, τα κράτη, σε τελική ανάλυση τον πλανήτη ολόκληρο. Παρά τις πολλές αντιρρήσεις που θα μπορούσε να έχει κάποιος για μια τόσο γενικευμένη έννοια, καθώς υπάρχουν πολλές αμφιλεγόμενες παραδοχές στον περίπλοκο τρόπο υπολογισμού του, είναι ιδιαίτερα χρήσιμη έννοια στην Π.Ε., καθώς συγκεκριμενοποιεί την κατανάλωση και μ' αυτό τον τρόπο μπορούμε να κάνουμε συγκρίσεις και διαπιστώσεις για όλα τα επίπεδα στα οποία είναι δυνατόν να προσδιοριστεί το οικολογικό ίχνος.

Σημείο πρώτο: Καταναλώνουμε ως ανθρωπότητα πάνω από την φέρουσα ικανότητα του πλανήτη.

Ζήτηση vs Φέρουσα ικανότητα

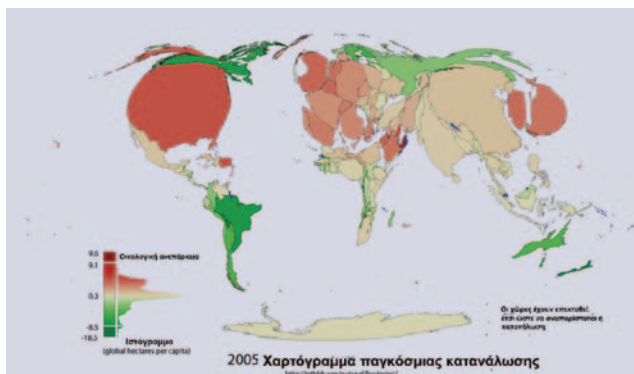

Σχήμα 1: Η φέρουσα ικανότητα του πλανήτη και το οικολογικό αποτύπωμα

Σύμφωνα με το σχήμα 1, από το τέλος της δεκαετίας του 80, το οικολογικό αποτύπωμα υπερβαίνει τη φέρουσα ικανότητα του πλανήτη και στο 2003 η υπέρβαση αυτή υπολογίζεται στο 20% της φέρουσας ικανότητας. Δεν επαρκούν λοιπόν οι φυσικοί πόροι και οι παραγωγικές διαδικασίες της Γης μας για την κάλυψη των αναγκών του ανθρώπινου πληθυσμού, με τους ρυθμούς και τον τρόπο που καταναλώνει και ικανοποιεί τις ανάγκες του, στις μέρες μας.

Τα εύλογα επιμέρους πιθανά ερωτήματα που θα μπορούσαν να προκύψουν, είναι: Όλοι οι ανθρώπινοι πληθυσμοί καταναλώνουν το ίδιο; Που βρίσκουμε τα επιπλέον της φέρουσας ικανότητας του πλανήτη; Τι καταναλώνουμε;

Σημείο δεύτερο: Δεν καταναλώνουμε όλοι το ίδιο.

Πηγή: <http://pthbb.org/natural/footprint>

«Εκπαίδευση για την Αειφορία»

Εκπαίδευση για την Αειφορία

Πίνακας 2: Το οικολογικό αποτύπωμα, η φέρουσα ικανότητα & το ισοζύγιο

Κράτος	Οικολογικό αποτύπωμα (global ha/person)	Φέρουσα ικανότητα (global ha/person)	Οικολογική έλλειψη (-) ή διατήρηση (+)
Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα	11,9	0,8	-11,1
USA	9,6	4,7	-4,8
Καναδάς	7,6	14,5	+6,9
Γερμανία	4,5	1,7	-2,8
Ηνωμένο Βασίλειο	5,6	1,6	-4,0
Ελλάδα	5,0	1,4	-3,6
Κίνα	1,6	0,8	-0,9
Ινδονησία	1,1	1,0	+0,1
Περουί	0,9	3,8	+3,0
Ινδία	0,8	0,4	-0,4
Μπαγκλαντές	0,5	0,3	-0,2
Σομαλία	0,4	0,7	+0,3
Χώρες υψηλού εισοδήματος	6,4	3,3	-3,1
Χώρες μεσαίου εισοδήματος	1,9	2,1	+0,2
Χώρες χαμηλού εισοδήματος	0,8	0,7	-0,1

Πηγή: *Ecological Footprint and Biocapacity, Data 2003. (2006 Edition)*, στο διαδίκτυο <http://www.footprintnetwork.org/>

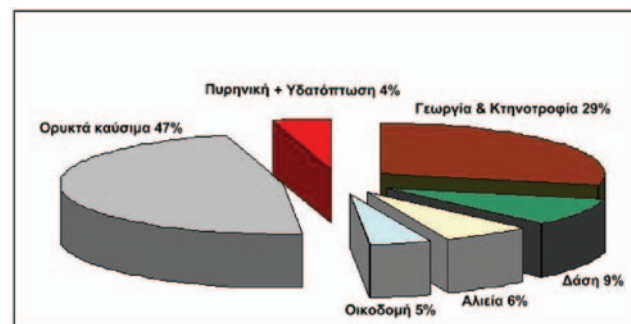
Στο χαρτόγραμμα της παγκόσμιας κατανάλωσης που προηγείται και στον πίνακα 2, όπου παρουσιάζονται τα οικολογικά αποτυπώματα διαφόρων κρατών και ομάδων κρατών, εύκολα διαπιστώνουμε ότι η κατανάλωση δεν είναι ίδια σε όλους τους πληθυσμούς. Από το οικολογικό αποτύπωμα της Σομαλίας ως αυτό των Αραβικών Εμιράτων, η διαφορά στην κατανάλωση είναι τεράστια (σχεδόν Χ30) όταν η φέρουσα ικανότητα για τις δύο χώρες είναι παρόμοια. Επίσης, η διόγκωση στο χαρτόγραμμα περιοχών όπως οι ΗΠΑ, η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Ιαπωνία, και η συρρίκνωση της Αφρικής και της Νότιας Αμερικής είναι μια παραστατικότητα απεικόνιση των παγκόσμιων ανισοτήτων στην κατανάλωση.

Συγκρίνοντας το οικολογικό αποτύπωμα με την φέρουσα ικανότητα για τις χώρες που παρουσιάζονται στο πίνακα, βλέπουμε χώρες που διατηρούν το φυσικό τους κεφάλαιο, δηλαδή το οικολογικό τους αποτύπωμα είναι μικρότερο από την φέρουσα ικανότητά τους. Παράδειγμα αυτής της κατηγορίας χωρών είναι ο Καναδάς, που το οικολογικό του αποτύπωμα είναι μεν υψηλό, αντιστοιχεί όμως σε μεγαλύτερη του φέρουσα ικανότητα. Υπάρχουν όμως χώρες που η κατανάλωσή τους είναι πολύ υψηλή και αναντίστοιχη της φέρουσας ικανότητάς τους, όπως για παράδειγμα τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα και οι ΗΠΑ και έτσι προκύπτει η οικολογική ανεπάρκεια. Δηλαδή, ενώ ακούγεται πολύ συχνά από τα ΜΜΕ η υπερχρέωση του Τρίτου Κόσμου, των αναπτυσσόμενων χωρών δηλαδή, οι

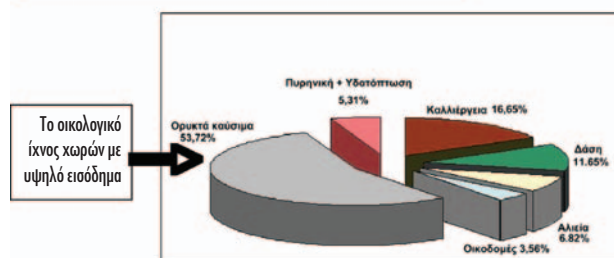
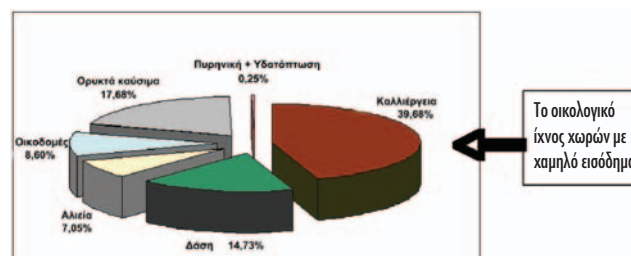
τρεις τελευταίες γραμμές του πίνακα μαζί με την αναπαράσταση του χαρτογράμματος αποκαλύπτουν την οικολογική υπερχρέωση των «πλούσιων» χωρών του πλανήτη στο σύνολό τους, υπερχρέωση σε φυσικό κεφάλαιο η οποία ουσιαστικά αποβαίνει εις βάρος των χωρών με μεσαίο και χαμηλό εισόδημα.

Σημείο Τρίτο: Δανειζόμαστε φυσικό κεφάλαιο από τους φτωχούς και υποθηκεύουμε το μέλλον

Στα σχήματα 2 & 3, βλέποντας τη σύσταση του παγκόσμιου οικολογικού αποτυπώματος και παρατηρώντας τις διαφορές στην σύσταση του οικολογικού αποτυπώματος χωρών με υψηλό και χαμηλό εισόδημα, εύλογα συμπεραίνουμε ότι: το κύριο συστατικό του παγκόσμιου αποτυπώματος αποτελούν τα ορυκτά καύσιμα και ότι η μερίδα του λέοντος στην κατανάλωση καυσίμων αντιστοιχεί στις χώρες με υψηλό εισόδημα, στις οποίες οφείλεται ουσιαστικά η παγκόσμια κατανάλωση. Αντίθετα οι χώρες με χαμηλό εισόδημα φαίνεται να συνεισφέρουν στο παγκόσμιο οικολογικό αποτύπωμα με τη γεωργία, την κτηνοτροφία και τις δασικές παραγωγικές δραστηριότητες.

Σχήμα 2: Το παγκόσμιο οικολογικό ίχνος: Η σύσταση Πηγή: Venetoulis et al (2004)

Σχήμα 3: Το παγκόσμιο οικολογικό ίχνος: Η σύσταση - Η διαφοροποίηση μεταξύ χωρών με υψηλό και χαμηλό εισόδημα. Πηγή: Venetoulis et al (2004)

Εκπαίδευση για την Αειφορία

Η μεγάλη συνεισφορά της κατανάλωσης των ορυκτών καυσίμων στο παγκόσμιο αποτύπωμα, είναι ένας ουσιαστικός δείκτης μη αειφορικής κατανάλωσης, καθώς αφορά μη ανανεώσιμους φυσικούς πόρους, η μεγάλη κατανάλωση και πιθανή εξάντληση των οποίων, παραβιάζει την αρχή της διαγενεαλογικής ισότητας.

3. Το οικολογικό αποτύπωμα και τα προγράμματα Π.Ε.

Με το οικολογικό αποτύπωμα, και συγκεκριμένα με την μείωση του, ασχολούνται επί της ουσίας τα προγράμματα περιβαλλοντικής αποτελεσματικότητας στα σχολεία, συνηθέστερα απ' αυτά, είναι τα προγράμματα για την εξοικονόμηση της ενέργειας και για την διαχείριση των απορριμμάτων. Από τον πίνακα 3 φαίνεται με ενάργεια, ότι μια σειρά από συνήθειες και συμπεριφορές, οι οποίες θεωρούνται φιλοπεριβαλλοντικές και προβάλλονται στα σχολικά προγράμματα — η μεταφορά επιβατών και φορτίων με τρένο, παραγωγή ηλεκτρισμού με μετατροπή της αιολικής ενέργειας, η κατανάλωση τροφίμων κυρίως στο πρώτο τροφικό επίπεδο — όντως συνεισφέρουν σημαντικά στη μείωση του οικολογικού αποτυπώματος. Αντίστοιχα όμως με την ανακύκλωση των υλικών, η συνεισφορά στη μείωση του οικολογικού αποτυπώματος, δεν είναι θεαματική. Εξάιρεση αποτελεί το αλουμίνιο, για το οποίο είναι ευρέως γνωστό ότι η απομόνωση του μετάλλου είναι εξαιρετικά ενεργόβορα και με την ανακύκλωση του αλουμινίου, η μείωση του οικολογικού αποτυπώματος είναι πολύ σημαντική.

Πίνακας 3: Το οικολογικό αποτύπωμα υλικών και δραστηριότητας

Μεταφορά επιβατών		Μεταφορά φορτίων	
Είδος	Οικολογικό Ιχνος (ha-έτος/επιβάτης· km)	Είδος	Οικολογικό Ιχνος (ha-έτος /1000t·km)
Αυτοκίνητο	0.06-0.13	Τρένο	0.01
Λεωφορείο & τρένο	0.03	Θδική	0.07
Αεροπλάνο	0.06-0.09	Θαλάσσια	0.01
		Αεροπορική	0.32

Παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος		Παραγωγή τροφής	
Είδος	Οικολογικό Ιχνος (ha-έτος/GW· hr)	Είδος τροφής	Οικολογικό Ιχνος (ha-έτος/τόννος)
Ανθρακας	198	Δημητριακά	1.7-2.8
Πετρέλαιο	150	Όσπρια	3.6-4.4
Φυσικό αέριο	94	Ρίζες & λαχανικά	0.3-0.6
Άνεμος	6	Κρέας	6.9-14.6
Φωτοβολταϊκά	24	Γάλα	1.1-1.9
Βιομάζα	27-46	Ψάρια	4.5-6.6
Υδροηλεκτρικά	10-75	Φρούτα	0.5-0.6

Υλικά & Απορρίμματα

Είδος	ΧΩΜΑΤΕΡΗ Οικολογικό Ιχνος (ha-έτος/τόννος)	ΑΝΑΚΥΚΛΩΣΗ Οικολογικό Ιχνος (ha-έτος/τόννος)
Χαρτί (χωματερή)	2.8-4.0	2.0-2.9
Γυαλί (χωματερή)	1.0-1.1	0.8-0.9
Αλουμίνιο (χωματερή)	9.4-17.8	0.4-0.9
Πλαστικό (χωματερή)	3.6-4.1	1.1-3.3

Πηγή: <http://www.coloradocollege.edu/dept/ev/courses/EV112/footprint.html>

Κατανοούμε με αυτό τον τρόπο, ότι η προώθηση πολιτικών διαχείρισης των απορριμμάτων, τα οποία επικεντρώνονται στην ανακύκλωση, είναι ίσως πιο αποτελεσματικές ως προς την διαχείριση του όγκου των απορριμμάτων και την επιμύκωση της διάρκειας ζωής των ΧΥΤΑ, δεν απαντούν όμως στα μεγάλα ζητήματα της κατανάλωσης, έτσι όπως αυτά αποτυπώνονται με το οικολογικό ίχνος. Τα σχολικά προγράμματα είναι σαφές από την προηγούμενη συζήτηση, ότι θα πρέπει να προωθούν το τρίπτυχο: μείωση της παραγωγής απορριμμάτων — επανάχρηση — ανακύκλωση, δίνοντας έμφαση στα δύο πρώτα. Ουσιαστικά η μείωση και η επανάχρηση, είναι διαδικασίες οι οποίες θεμελιώνονται στην αλλαγή του μοντέλου κατανάλωσης και συνεισφέρουν ουσιαστικά στη μείωση του οικολογικού αποτυπώματος.

4. Βιβλιογραφία

- Bonnett M. (2002) "Education for Sustainability as a Frame of Mind", *Environmental Education Research*, 8(1):9-20.
- Φλογαίτη, Ε. (2005) Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Gatto, M. (1995) "Sustainability: Is it a well defined concept?" *Ecological Applications* 5(4):1181-3.
- Huckle, J. (1998) "Environmental Education - between modern capitalism and postmodern socialism - a reply to Lucie Sauvé" *Environmental Learning and Sustainability Online Colloquium*, 19-30 Οκτωβρίου 1998, στο διαδίκτυο http://www.ec.gc.ca/education/documents/colloquium/Paper3_e.htm.
- Jickling, B. (1992) "Why I don't want my children to be educated for sustainable development". *Journal of Environmental Education*, 23(4):5-8.
- Sauvé, L. (1998) "Environmental Education: Between Modernity and Postmodernity - Searching for an integrating educational framework". *Environmental Learning and Sustainability Online Colloquium*, 19-30 Οκτωβρίου 1998, στο διαδίκτυο http://www.ec.gc.ca/education/documents/colloquium/Paper1_e.htm (προσέλαση 28-5-2005).
- Sauvé, L. (2005) "Currents in Environmental Education: Mapping a Complex and Evolving Pedagogical field". *Canadian Journal of Environmental Education*, 10, σ. 11-37
- Smyth, J., Blackmore, C. and Harvey, T. (1997) "Education for sustainability at the United Nations: making progress?" *The Environmentalist*, 17:173-179.
- UNESCO (2007) "Highlights on DESD Progress to Date", σ. 2
- Venetsoulis et al (2004) *Ecological footprint of Nations. Sustainability Indicators Programme*, στο διαδίκτυο www.RedefiningProgress.org (προσέλαση 28-5-2005).

Νηπιαγωγεία του δάσους

Μια εναλλακτική παιδαγωγική πρόταση

Κατερίνα Τσαουσιδού

αρθρογραφία

αρθρογραφία

Στις αρχές της δεκαετίας του ενενήντα, δύο νεαρές και ανήσυχες νηπιαγωγοί, η Πέτρα Γέγκερ και η Κέρστιν Γιέμπσεν, ψάχνοντας για εναλλακτικούς τρόπους προσχολικής αγωγής πιο κοντά στη φύση και στις φυσικές ανάγκες των παιδιών, πληροφορούνται από τις σελίδες ενός παιδαγωγικού περιοδικού την ύπαρξη ενός νηπιαγωγείου του δάσους στη Δανία. Ενθουσιασμένες με όσα διαβάζουν γι' αυτό, αποφασίζουν να το γνωρίσουν από κοντά κάνοντας την πρακτική τους εξάσκηση εκεί. Όταν με το τέλος της εξάσκησης επιστρέφουν στη Γερμανία έχουν πάρει την απόφασή τους. Θα ιδρύσουν ένα παρόμοιο νηπιαγωγείο στην πόλη τους, το Φλένσμπουργκ. Πράγματι, λίγους μήνες αργότερα, στη διάρκεια του έτους 1993, το πρώτο νηπιαγωγείο του δάσους στη Γερμανία γίνεται πραγματικότητα και καταφέρνει μάλιστα να αναγνωρισθεί επίσημα από την πολιτεία, ως ισότιμο με τα κανονικά νηπιαγωγεία. Το παράδειγμα των δύο νηπιαγωγών, δεν θα αργήσουν να το ακολουθήσουν κι άλλοι παιδαγωγοί και γονείς, με αποτέλεσμα αυτή τη στιγμή ο αριθμός των νηπιαγωγείων του δάσους στη Γερμανία να ξεπερνάει τα 450 και η πορεία να διαγράφεται ανοδική.

Τι είναι όμως τα νηπιαγωγεία του δάσους?

Τον όρο και τον τύπο του νηπιαγωγείου, τον συναντάμε αρχικά στα χρόνια του μεσοπολέμου σε σκανδιναβικές χώρες, στη Νορβηγία και στη Σουηδία και αποτελούν μεμονωμένες προσπάθειες και πρωτοβουλίες, κυρίως γονιών για μια διαφορετική προσχολική αγωγή. Δυστυχώς δεν έχουν διασωθεί συγκεκριμένα στοιχεία για την αξιολόγηση των στόχων και της δομής των πρώιμων αυτών πειραματικών εφαρμογών.. Η πρώτη εξακριβωμένη λειτουργία νηπιαγωγείου του δάσους καταγράφεται το έτος 1951 στη Δανία, όταν οι γονείς μιας γειτονιάς αποφασίζουν να κάνουν καθημερινά, οργανωμένους περιπάτους στο δάσος με τα παιδιά τους. Σιγά σιγά η πρωτοβουλία πλαισιώνεται και από άλλους γονείς με παιδιά, κι έτσι γεννιέται το πρώτο Skovbørnehaven, το πρώτο νηπιαγωγείο του δάσους στο δυτικό κόσμο. Σήμερα υπάρχουν πάνω από ογδόντα αναγνωρισμένα τέτοια νηπιαγωγεία στη Δανία.(1)

Το μοντέλο του Φλένσμπουργκ, δεν άργησε να πάρει μορφή κινήματος και να εξαπλωθεί όχι μόνο στη Γερμανία αλλά και στις γειτονικές χώρες Αυστρία, Ελβε-

τία και στις βορειότερες σκανδιναβικές, όπου έτσι κι αλλιώς μπορούσε να «πατήσει» στην προϋπάρχουσα παράδοση. Λόγω του μεγάλου ενδιαφέροντος και της αυξημένης ζήτησης, έχουν γραφτεί βιβλία για τη θεωρητική του τεκμηρίωση και τις ανάγκες της πρακτικής, κι έχουν γίνει οι πρώτες έρευνες και συγκρίσεις με τα κανονικά νηπιαγωγεία, έτσι ώστε σήμερα να υπάρχουν, τουλάχιστο στο γερμανόφωνο χώρο, αρκετές πηγές άντλησης πληροφοριών.

Πολύ συνοπτικά (2) θα προσπαθήσουμε να παρουσιάσουμε ορισμένους βασικούς στόχους του ρεύματος αυτού, έτσι όπως περιγράφονται από τους ίδιους τους παιδαγωγούς στα προγράμματά τους, θα παρουσιάσουμε τους διάφορους τύπους των νηπιαγωγείων του δάσους και θα περιγράψουμε μια ημέρα από τη ζωή ενός νηπιαγωγείου .

Οι παιδαγωγικοί στόχοι Ανάπτυξη της κινητικής ικανότητας:

Η φυσική ανάγκη κίνησης του παιδιού, σε συνδυασμό με τη βιωματική-αισθητηριακή αντίληψη, συνιστά βασική προϋπόθεση και για τη νοητική του ανάπτυξη. Στη φύση τα παιδιά ικανοποιούν σε μέγιστο βαθμό αυτή την ανάγκη. Τρέχουν, πηδούν, σκαρφαλώνουν σε γεμμένους κορμούς δέντρων, κάνουν γλίστρες, πλατσουρίζουν στα νερά και γενικά βρίσκονται σε συνεχή και βιωματική σχέση με το σώμα τους, μαθαίνουν να συντονίζουν τις κινήσεις τους, να μοιράζουν σωστά τη δύναμή τους και να αναπτύσσουν την αίσθηση ισορροπίας. Η ελεύθερη κίνηση σε χώρο που διαφέρει κατά πολύ ως προς τις διαστάσεις και την κατανομή, από τον περιορισμένο και αυστηρά δομημένο χώρο μιας αίθουσας ή της αυλής του σχολείου, βοηθάει το παιδί να ανακαλύψει την έννοια του ανοικτού χώρου, να τον ορίσει μόνο του και να ορίσει μέσα σ' αυτόν τον εαυτό του και τον υπόλοιπο κόσμο. Μαθαίνει να προσανατολίζεται, αλλά και να εκτιμά τις δυνατότητες ή τα όριά του ως προς τις κινητικές του ικανότητες, να προβλέπει και να αποφεύγει ή να αντιμετωπίζει κινδύνους, πράγμα που συντελεί πολύ στην ενίσχυση της **αυτοεκτίμησης** και της εμπιστοσύνης στις δυνάμεις του, συνακόλουθα και στη σταδιακή δόμηση της προσωπικότητάς του. Ακόμα και η παιδική επιθετικότητα βρίσκεται καλύτερη διέξοδο στην απλοχωριά του δάσους, αφού το κάθε παιδί έχει ένα μεγάλο πεδίο κίνησης και εκτόνωσης

αρθρογραφία

αρθρογραφία

Ανάπτυξη της αντίληψης μέσω των αισθήσεων:

Μαζί με την κίνηση, η ανάπτυξη της αντίληψης μέσω των αισθήσεων, αποτελεί βασικό δομικό στοιχείο στη διαδικασία συγκρότησης ταυτότητας και της γνώσης του εξωτερικού κόσμου. Η καθημερινή παραμονή στο δάσος όλες τις εποχές του έτους και με διαφορετικές καιρικές συνθήκες, προσφέρει πλήθος ερεθισμάτων που απευθύνονται σε όλες τις αισθήσεις, ενθαρρύνουν το παιδί να δοκιμάσει ευχάριστες ή λιγότερο ευχάριστες εμπειρίες και ενισχύουν την ανάπτυξη **διαφοροποιημένης** αντίληψης. Ο χώρος του δάσους και της φύσης γενικότερα υπόκειται σε συνεχείς μεταβολές, τα όριά του είναι ελαστικά και μπορούν να επεκταθούν όσο το παιδί μεγαλώνει και κατακτά περισσότερες εμπειρίες και οιογουριά. Τα αντικείμενα του δάσους και οι δυνατότητες δράσης, επίσης, είναι παράμετροι που συνεχώς μεταβάλλονται και απαιτούν από το παιδί μεγαλύτερη ικανότητα προσαρμογής και διαφορετικούς τρόπους αντίληψης και αντιμετώπισης. Διαφοροποιημένη αντίληψη όμως σημαίνει και μεγαλύτερη ευελιξία στην ικανότητα διαπραγμάτευσης και πρώτα σπέρματα κριτικής, αυτόνομης σκέψης. Αλλά και οι καθοδηγούμενες δράσεις, όπως η συλλογή αντικειμένων της φύσης, η ταξινόμησή τους, η μέτρηση και η αξιολόγησή τους, είναι εργασίες που τα παιδιά τις κάνουν πιο ευχάριστα στη φύση.

Ανάπτυξη της κοινωνικής ικανότητας:

Η φύση, το δάσος, αποτελεί ιδανικό χώρο για την ανάπτυξη σχέσεων και επικοινωνίας μεταξύ των παιδιών. Μια σπηλιά, μια κουφάλα δέντρου, ένα μικρό ξέφωτο αλλά κι ο πεσμένος κορμός ενός δέντρου με τα κλαδιά του, μια μυρμηγκοφωλιά ή ένα πουλάκι που έπεσε από τη φωλιά του μπορούν να αποτελέσουν την αφορμή και το ερέθισμα να ξεκινήσει συζήτηση και κοινή δράση. Η απουσία προκατασκευασμένων αντικειμένων και παιχνιδιών, σπρώχνει και το πιο μοναχικό παιδί να αναζητήσει συντροφιά. Γιατί πώς αλλιώς μπορεί να μετακινήσει μόνο του ένα κορμό δέντρου, να παίξει το παιχνίδι του χαμένου θησαυρού, ή να κατασκευάσει το φράγμα στη λι-

μούλα; Τα παιδιά μαθαίνουν να είναι αλληλέγγυα μεταξύ τους και να δείχνουν ανοχή. Κυρίως ανακαλύπτουν, την αξία της συνεργασίας και το χτίσιμο σχέσεων εμπιστοσύνης. Το γεγονός πως βρίσκονται κάθε μέρα σε ένα περιβάλλον που είναι μεν φιλικό και ενδιαφέρον, αλλά μπορεί να κρύβει πολλά πρόσωπα και εκπλήξεις με τις συνεχείς και πολλές φορές απρόβλεπτες μεταμορφώσεις του, κάνει τις σχέσεις των παιδιών πιο στενές και αλληλεξάρτητες και εντονότερη την ανάγκη κλίματος εμπιστοσύνης. Από τη στιγμή όμως που εξασφαλίζεται το κλίμα εμπιστοσύνης, τα παιδιά ενσωματώνονται ευκολότερα στην ομάδα και τα όποια προβλήματα προκύπτουν, μπορούν να λύνονται πιο ομαλά χωρίς μεγάλες ρήξεις και προβληματικές συμπεριφορές.

Κάτι άλλο που μαθαίνουν τα παιδιά στη διαδικασία κοινωνικοποίησής τους, είναι ότι η ζωή σε μια κοινωνία απαιτεί κανόνες. Ένα κομμάτι της εκπαίδευσης στο σχολείο είναι η εξοικείωση με κανόνες, που σύμφωνα με την ισχύουσα παιδαγωγική, θα βοηθήσουν το παιδί να ενταχθεί ομαλά στο κοινωνικό σύστημα. Πολλές φορές, η αξία και η σκοπιμότητα αυτών των κανόνων, δε γίνονται άμεσα αντιληπτές από αυτούς στους οποίους απευθύνονται, οι κανόνες παραμένουν ένα νεκρό γράμμα, γι' αυτό και συχνά τα παιδιά νιώθουν την τάση να θέλουν να τους παραβούν. Αντίθετα οι κανόνες που καλείται να ακολουθήσει το παιδί στην καθημερινή εξόρμησή του στη φύση, είναι συγκεκριμένοι και απόλυτα κατανοητοί από αυτό. Δε μπορεί να πάρει γλυκά μαζί του στο δάσος, γιατί αυτό θα προσελκύσει τις μέλισσες. Δε μπορεί να σκαρφλώσει ψηλά στο δέντρο, γιατί θα πέσει, θα χτυπήσει και θα πονέσει. Οι κανόνες αυτοί, από τη στιγμή που είναι κατανοητοί στο παιδί, γίνονται αποδεκτοί και σεβαστοί από αυτό αδιαμαρτύρητα.

Ανάπτυξη της δημιουργικής φαντασίας:

Ζούμε σε μια καταναλωτική εποχή, στις δυτικές τουλάχιστο κοινωνίες, όπου τα παιδικά δωμάτια και οι αίθουσες των νηπιαγωγείων, είναι γεμάτες από παιχνίδια και κατασκευές που υποτίθεται λειτουργούν σαν ερεθίσματα, που θα κεντρίσουν την φαντασία και θα δραστηριοποιήσουν το παιδί. Όμως το παιδί φέρει μέσα του, από τη φύση του, το

αίσθημα της περιέργειας και της ανακάλυψης, της φαντασίας και της δράσης και η προσφορά, κυρίως έτοιμων πραγμάτων, λειτουργεί πιο πολύ σαν φρένο κι όχι όπως με καλή προαίρεση πιστεύουν οι ενήλικες, ως μέσο που θα συντελέσει στην ανάπτυξη και εξέλιξη ικανοτήτων και δεξιοτήτων.

Η υπερπροσφορά, δεν βοηθάει τα παιδιά να αναπτύξουν πρωτοβουλία και να ενεργοποιήσουν τα φυσικά τους χαρίσματα. Αντίθετα, τα αναγκάζει σε μια στάση και συμπεριφορά καταναλωτή.

Τα παιδιά των νηπιαγωγείων του δάσους, δε χρησιμοποιούν, όπως αναφέρθηκε πιο πάνω, έτοιμα παιχνίδια ή προκατασκευασμένα υλικά για παιχνίδια (τουβλάκια κλπ.). Τα υλικά για τα παιχνίδια τους πρέπει να τα ανακαλύψουν μόνο τους, στον περίπατό τους στο δάσος. Είναι κλαδιά, κούτσουρα, πέτρες, κουκουναρία, φύλλα, χώμα, λάσπη κι ό,τι άλλο υπάρχει διαθέσιμο στη φύση, που ανάλογα με τις ανάγκες του παιχνιδιού, που σκαρώνεται εκείνη τη στιγμή και τη φαντασία των παιδιών, μετατρέπονται σε ζώα, ανθρώπους, αντικείμενα. (3)

Ανάπτυξη οικολογικής συνείδησης :

Κοινή άποψη της Παιδαγωγικής του δάσους, είναι ότι τα παιδιά που από τρυφερή ηλικία αναπτύσσουν βιωματική - συναισθηματική σχέση με τη φύση, είναι περισσότερο πρόθυμα ως ενήλικες να δείξουν συμπεριφορές και στάσεις αγάπης και σεβασμού απέναντί της. Με την καθημερινή επαφή με τη φύση, βιώνουν άμεσα, με όλες τις αισθήσεις τους, και κατανοούν νωρίς τους κύκλους της ζωής.

Η πολυμορφία των ερεθισμάτων, θέτει όλες τις αισθήσεις σε εγρήγορση, διευκολύνοντας την πρόσληψη εμπειριών. Ανεκτίμητης αξίας είναι η αίσθηση της σιωπής, που κυριαρχεί στο δάσος και οξύνει την ικανότητα του παιδιού να αυτοσυγκεντρώνεται και να ξεχωρίζει λεπτές αποχρώσεις ήχων, όπως το ελαφρό θρόισμα των φύλλων, μακρινές φωνές πουλιών, τον ήχο από το κοντινό ρυάκι ή ακόμα τον ήχο της αναπνοής του.

Μέσα από το παιχνίδι στη φύση, τα παιδιά γνωρίζουν φυτά και ζώα, συνδέονται μαζί τους και αναπτύσσουν αισθήματα στοργής και διάθεση να τα προστατεύσουν και να τα φροντίσουν. Αντιλαμβάνονται οι

αρθρογραφία

γά σιγά το πλέγμα των σχέσεων και εξαρτήσεων στη βιολογική αλυσίδα και συνηθίζουν να δέχονται τον εαυτό τους σαν κομμάτι αυτής της αλυσίδας. Η απόκτηση γνώσεων για το φυτικό και ζωικό κόσμο, για τα φυσικά φαινόμενα και τις εναλλαγές τους απλοποιείται, και γίνεται τμήμα μιας φυσιολογικής καθημερινής διαδικασίας. Η **ολιστική** αυτή αντίληψη, που αποκτιέται μέσα από τα βιώματα της πρώιμης παιδικής ηλικίας, συνιστά πολύτιμη υποθήκη για μια βαθύτερη γνώση και εκτίμηση της αξίας του περιβάλλοντος και της ζωής και στην ανάπτυξη στάσης ευθύνης, απέναντι στους κινδύνους που παραμονεύουν.

Οι κυριότεροι τύποι των νηπιαγωγείων του δάσους

Πολύ συνοπτικά θα αναφερθούμε στην τυπολογία των νηπιαγωγείων του δάσους.

Η πιο καθαρή μορφή, είναι αυτή του νηπιαγωγείου «χωρίς τοίχους και πόρτες», χωρίς κτηριακή δηλαδή υποδομή, που έχει μόνο μια «βίαση» σε κάποιο σημείο του δάσους, όπου η ομάδα μπορεί να καταφύγει αν χρειαστεί. Τα παιδιά περνούν καθημερινά με οποιοδήποτε καιρό, 3-4 ώρες την ημέρα, στο δάσος. Ακούγεται απίστευτο, αλλά οι περισσότεροι παιδαγωγοί δηλώνουν πως μόνο δύο ή τρεις ημέρες του χρόνου αναγκάστηκαν οι γονείς να κρατήσουν τα παιδιά στο σπίτι, εξαιτίας αντίξωων καιρικών συνθηκών.

Άλλα νηπιαγωγεία είναι ολοήμερα, το πρωί δηλαδή τα παιδιά βγαίνουν στο δάσος και μετά επιστρέφουν στο νηπιαγωγείο, όπου μετά το φαγητό και τη μεσημεριανή ξεκούραση, επιδίδονται σε δραστηριότητες δημιουργικής έκφρασης και παιχνίδι.

Μια ενδιαμέση μορφή, που είναι αρκετά συχνή γιατί ανταποκρίνεται καλύτερα στους φόβους και τις επιφυλάξεις των γονιών, είναι το νηπιαγωγείο που καθιερώνει μία, δύο ή το πολύ τρεις ημέρες την εβδομάδα, περίπατο στο δάσος ή σε κοντινά πάρκα και τον υπόλοιπο καιρό, παραμένει κανονικά στους στεγασμένους χώρους του.

Τέλος υπάρχουν και τα νηπιαγωγεία, που οργανώνουν με μια σταθερή ομάδα παιδιών, για ένα μεγαλύτερο διάστημα π.χ. για δύο συνεχείς μήνες τις επισκέψεις στο δάσος και μετά συνεχίζει μια επόμενη ομάδα για άλλους δύο μήνες.

αρθρογραφία

αρθρογραφία

Μια φθινοπωρινή ημέρα στο δάσος

(Από το ημερολόγιο μιας νηπιαγωγού του ελβετικού νηπιαγωγείου Μπρούτεν)

08.40 Σημείο συνάντησης στην Πλατεία Πάουζεν. Τα παιδιά τραβούν την προσοχή των περαστικών, γιατί είναι ντυμένα σαν κρεμμύδια.

08.45 Με το χτύπημα της καμπάνας, σχηματίζουμε τον πρωινό κύκλο και καλωσορίζουμε την καινούρια μέρα με το στικάκι για το σκατζοχοράκι

08.55 Ξεκινάμε με κατεύθυνση το δάσος. Στο καρότσι έχουν φορτωθεί, το μπιτόνι του νερού, σαπούνι, το φαρμακείο, το κουτί των εργαλείων με σκονιά, πρίονια και μαχαιράκια, βιβλία με εικόνες φυτών και ζώων. Κάθε παιδί κουβαλάει ένα σακίδιο, με μια αλλαξιά ρούχα και το κολασιό του.

09.00 Ο κρύος αέρας έχει ρίξει και τα τελευταία φύλλα των δέντρων. Τα παιδιά κυλιούνται χαρούμενα πάνω στα πεσμένα φύλλα που θροίζουν. Αν κρουνουν; Όχι, βέβαια. Παρ' όλα αυτά, όλα θέλουν να κωθούν στο παχύ, ζεστό στρώμα των φύλλων, προσποιούμενα τα σκατζοχοράκια. Ξαφνικά κάποια παιδιά φέρνουν κλαδιά και σπρώχνουν τα φύλλα σχηματίζοντας ένα τεράστιο σωρό. Μετά παίρνουν φόρα και πηδάνε στο σωρό. Κανένα δεν γκρινιάζει περιμένοντας τη σειρά του. Είναι απορροφημένα από το παιχνίδι και φαίνεται να το διασκεδάζουν για τα καλά. Ακόμα είμαστε στην άκρη του δάσους. Αποφασίζω να αλλάξω το πρόγραμμα της ημέρας για να μη χαλάσω το κέφι των παιδιών. Αντί να κάνουμε «φυλλοκοπική» θα κάνουμε σήμερα φυλλοσωρούς. «Ποιος θα μου φέρει ένα κίτρινο φύλλο;» Εναποθέτουμε τα φύλλα που φέρνουν τα παιδιά σε ένα μικρό σωρό πλάι στο μεγάλο. «Φέρτε μου όλο ένα φύλλο με δύο χρώματα!», «Ψάξτε ένα φύλλο οδοντωτό». «Από ποίο δέντρο είναι αυτά τα φύλλα;» Με σπουδή φέρνουν τα παιδιά τα φύλλα που τους ζητάω. Τα διαλεγμένα στη σειρά φύλλα σχηματίζουν τώρα ένα δρομάκο, πάνω από τον οποίο πηδάν τα παιδιά. Έχει περάσει κιόλας κοντά μια ώρα με αυτό το παιχνίδι και ξεσταθίκαμε για τα καλά.

09.45 Περπατάμε ως τη θέση που καθόμαστε συνήθως.

Πλένουμε τα χέρια και τρώμε το κολασιό μας. Ο Τόμας και ο Ντάνιελ έρχονται αργοπορημένοι και βαριά φορτωμένοι με φύλλα: «Τα χρειαζόμαστε για να παίξουμε» εξηγούν.

10.00 Μετά το πρωινό αρχίζει η δουλειά. «Ελάτε, να κτίσουμε το σπιτάκι του σκατζοχοίρου, θα το στρώσουμε με φύλλα, να έχει ζέστη το χειμώνα». Μια ομάδα παιδιών τρέχει να βρει κλαδιά. Η Νικόλ, η Σούζυ και ο Πάτρικ πλάθουν κοντά στο ρυάκι μαπαλίτσες από λάσπη και κλώνων πευκοβελόνες μέσα τους. «Μπορούν τα σκατζοχοράκια μας να κοιμηθούν στο σπίτι σας;» ρωτάνε την ομάδα των οικοδόμων. Η Πέτρα και η Μαρτίνα φτιάχνουν κολιέ από φύλλα για να στολίσουν το παλάτι της φυλλονεράιδας. Η Ντανιέλα, ο Ρόμαν και ο Φραντς μπηγουν κλαδιά στο κόμμα για να δέσουν τα άλογά τους. Ο Πόλαν και ο Μάρκο συνεχίζουν να δουλεύουν τα τόξα τους.

11.00 Δυστυχώς ή ώρα πέρασε. Ένα κουδουνάκι δίνει το σινιάλο για να αρχίσουν να μαζεύονται τα πράγματα στα σακκίδια και στο καρότσι. Ευτυχώς που πρόλαβε να τελειώσει το σπίτι του σκατζοχοίρου. Επιστρέφουμε.

11.30 Φτάνουμε στο σχολείο. Κουρασμένοι αλλά ευχαριστημένοι σχηματίζουμε κύκλο και τραγουδάμε το τραγούδι του αποχαιρετισμού. Το κουδούνι χτυπάει. Μαζί με τα μεγαλύτερα αδέρφια ξεκινάν τα παιδιά για το σπίτι.

(1) Και στη Γερμανία αναφέρεται μια περίπτωση λειτουργίας νηπιαγωγείου του δάσους το έτος 1968, στην πόλη Βιομπάντεν. Παρ' όλο όμως που είχε μια συνεχή λειτουργία 30 περίπου χρόνων δεν κατάφερε να γίνει γνωστό και παρέμεινε μια μεμονωμένη προσπάθεια χωρίς μιμητές.

(2) Εκτενέστερη αναφορά για τα νηπιαγωγεία του δάσους μπορεί να βρει ο ενδιαφερόμενος αναγνώστης στο τεύχος 38 (Ιούλ./Αύγ./Σεπτ. 2006) του περιοδικού ΟΙΚΟΤΟΠΙΑ, άρθρο της Κατερίνας Τσαουσίδου, «Τα νηπιαγωγεία του δάσους»

(3) Σε μια συγκριτική μελέτη που έγινε από τη Sarah Kiener του Τμήματος Ψυχολογίας του Πανεπιστημίου Φρίμπουργκ της Ελβετίας διαπιστώθηκε πως τα παιδιά των νηπιαγωγείων του δάσους επιδεικνύουν μεγαλύτερη δημιουργικότητα σε σχέση με τα παιδιά κανονικών νηπιαγωγείων στη χρήση του ίδιου αντικειμένου για πολλούς και διαφορετικούς σκοπούς. Έτσι κατά τη διάρκεια των τέσπ που εφαρμόστηκαν στα παιδιά στα πλαίσια αυτής της μελέτης παρατηρήθηκε πως το ίδιο κουκουνάρι χρησιμοποιήθηκε από τα παιδιά των νηπιαγωγείων του δάσους ως βλήμα, ως στολίδι για τη διακόσμηση της καλύβας, ως δομικό στοιχείο για την κατασκευή «αναχώματος» στο ρυάκι, ως μύτη νάνου, ως τροφή κάποιου ζώου κλπ. Επίσης τα παιδιά αυτά έδειξαν να είναι πιο εξασκημένα όταν πήραν την εντολή να φτάσουν σε ένα στόχο από διαφορετικούς δρόμους. Τα παραδείγματα αυτά δηλώνουν ότι η απόκτηση διαφοροποιημένης αντίληψης είναι εντονότερη στα παιδιά που περνούν τη μέρα τους στο δάσος, σε ένα χώρο δηλαδή που δεν είναι από τα πριν στενά οριοθετημένος και περιορισμένος με τοίχους και κάγκελα, με συγκεκριμένη διακόσμηση και επίπλωση που παραμένει η ίδια καθ' όλη τη διάρκεια του έτους ή των ετών που θα περάσουν στη σχολική αίθουσα

αρθρογραφία

αρθρογραφία

Το σύγχρονο ενδιαφέρον για τη βιωματική μάθηση, πηγάζει από διαφορετικές ερευνητικές, μεθοδολογικές αλλά και ιδεολογικές προσεγγίσεις, δημιουργώντας σύγχυση, σχετικά με το περιεχόμενο των όρων, των μεθόδων και των πρακτικών στις οποίες αναφέρονται. Παρ'όλα αυτά, υπάρχει παράλληλα και κοινός τόπος στον οποίο οι περισσότερες προσεγγίσεις αναφέρονται, όπως και σύγχρονα ευρήματα, που υποχρεώνουν σε μια σχετική σύγκλιση και συνθετική οπτική.

Στην εισήγησή μου, θα προτείνω ορισμένους άξονες κατανόησης της λειτουργίας της μάθησης, την οποία θεωρώ ούτως ή άλλως βιωματική.

Η έννοια του βιώματος για τους περισσότερους ερευνητές, συνδέεται με το συγκινησιακό φαινόμενο. Μπορούμε να ορίσουμε το βίωμα ως

Προσωπική εμπειρία που συγκινεί, καθώς και γνώση που αυτή παρέχει (βιωματική γνώση).

Αυτό στο οποίο έχει επικρατήσει εδώ και αιώνες να παραπέμπει η έννοια της βιωματικής γνώσης, είναι ο υποκειμενικός και συναισθηματικός της χαρακτήρας, σε αντίθεση με την επιστημονική γνώση, που παραπέμπει στο αντικειμενικό, στο ουδέτερο και (ορθο)-λογικό.

Όμως των ευρημάτων που θα αναφερθώ στη συνέχεια διαπιστώνουμε τη θεμελιακή υποτίμηση του βιώματος και των συγκινήσεων που το συνιστούν. Υποτίμηση που παραπέμπει στην διάσταση Σώματος και Ψυχής. Αυτό διατυπώνεται σαφώς από τον θεμελιωτή της δυτικής σκέψης, τον Καρτέσιο, στο «περί των παθών της ψυχής» έργο του, όπου οι συγκινήσεις χαρακτηρίζονται ως «αρρώστια της ψυχής» ή «ζώωδη πνεύματα» που διαταράσσουν τη νηφαλιότητα του νου.. Πρόκειται για το μεταφυσικό Καρτεσιανό Cogito (ergo sum) που διαχωρίζει, τη θεϊκής προέλευσης Ψυχή, από το ζώωδους προέλευσης Σώμα, με τα πάθη που το κυριαρχούν, δηλαδή τις συγκινήσεις.

Ο Καρτεσιανός αυτός διαχωρισμός, απόκτησε τόση ισχύ, ώστε να καταστεί ως το αυτονόητο για τον κοινό νου και η βάση συγχρόνων του κυρίαρχου επιστημολογικού παραδείγματος. Διαπιστώνουμε την

κεντρική σημασία του διαχωρισμού αυτού, στο έργο πολλών κορυφαίων ερευνητών, όπως του Δαρβίνου και του Φρόυντ. Στο έργο των εμβληματικών αυτών μορφών, οι συγκινήσεις (τα πάθη της ψυχής του Καρτέσιου), είτε αποκτούν δευτερεύουσα σημασία, τιθέμενες στην υπηρεσία της επιβίωσης, είτε εντάσσονται αποκλειστικά στην κατηγορία των σωματικών λειτουργιών.

Που οφείλεται λοιπόν το σύγχρονο ενδιαφέρον για το συγκινησιακό βίωμα και τις βιωματικές μεθόδους στις οποίες παραπέμπει;

Το σύγχρονο ενδιαφέρον, αν δούμε πιο προσεκτικά τα πράγματα, δεν είναι και τόσο σύγχρονο. Σύγχρονο είναι το γενικότερο ενδιαφέρον, ιδιαίτερα των εκπαιδευτικών, που μέσα από την συνθετική οπτική των παιδαγωγικών επιστημών και με κριτήριο την παιδαγωγική πράξη, ξεφεύγουν από τον παραδοσιακό θετικισμό και προχωρούν σε νέες συνθέσεις παλαιότερων και νεότερων δεδομένων. Ενδεικτικά παραθέτω ορισμένους ερευνητές και ευρήματα, που σηματοδοτούν το ενδιαφέρον για το συγκινησιακό βίωμα και τις βιωματικές μεθόδους, στη διάρκεια του 20ου αιώνα. Το έργο τους υποτιμήθηκε ή παρέμεινε στο περιθώριο του θετικιστικού οίστρου, που συνεπήρε τις ανθρώπινες επιστήμες εν τη γενέσει τους, (αρχές του 20ου αιώνα), διεκδικώντας την επιστημονικότητά τους, μέσα από την ταύτισή τους με τις Φυσικές επιστήμες, οι οποίες όμως, ως παλαιότερες και με μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση, είχαν ήδη αρχίσει να απομακρύνονται από το παράδειγμα του θετικισμού (Θεωρίες της σχετικότητας, της απροσδιοριστίας, του χάους, κ.ά.):

Ο πίνακας δεν είναι πλήρης και ασφαλώς υπάρχουν πολύ περισσότεροι ερευνητές, που θα εντάσσονταν σ' αυτόν:

1. Φαινομενολογία-Υπαρξισμός, (Προϋποτίθεται η αίσθηση του βιώματος ώστε να παραχθεί η σκέψη επ' αυτού (συνείδηση).
2. J.Dewey, (μέθοδος των Βιωμάτων -Learning by doing).
3. Θεωρίες των James-Lange (1922) και Cannon (1927), (περιφερειακή ή κεντρική λειτουργία των συγκινήσεων);
- 4.W.Reich, H.Wallon, K.Lewin, L.Vygotsky,

Βιωματική μάθηση

αρθρογραφία

Κ. Μπακιρτζής
Αναπληρωτής καθηγητής
Τμήμα προσχολικής αγωγής και εκπαίδευσης,
Α.Π.Θ.

αρθρογραφία

αρθρογραφία

J.Bruner, A.Maslow, R.May, C.Rogers, κ.ά. (ψυχοκοινωνικό-συγκινησιακό υπόβαθρο των διεργασιών της μάθησης).

5. Από την εξελικτική στην αναπτυξιακή ψυχολογία (Εξαιρετικά ανεπτυγμένες ικανότητες επικοινωνίας και μάθησης των βρεφών. Θεωρία των «θεωριών»).

6. P.Ekman, (1971-1996). (Ολόκληρο το φάσμα των βασικών συγκινήσεων παρατηρείται σε όλα τα βρέφη του ανθρωπίνου είδους).

7. M. Lobrot, (1983), (Οι συγκινήσεις βιώνονται μέσω του συνόλου των ψυχοσωματικών λειτουργιών).

8. C.Trevarthen (1984), (Παρατήρηση συγκινησιακής ενσυναίσθησης βρεφών).

9. Η βίωση των συγκινήσεων αναγνωρίζεται ως πρωταρχική ανθρώπινη ανάγκη. Ο περιορισμός της βίωσής τους, οδηγεί σε ψυχολογικό και βιολογικό μαρασμό-διαταραχές-ασθένειες (Ψυχοσωματική Ιατρική και Ψυχιατρική).

Στη συνέχεια των ευρημάτων αυτών και των εφαρμογών τους μπορούμε, να υποστηρίξουμε ότι:

- Η συγκινησιακή λειτουργία εκφράζει την ψυχοσωματική ενότητα και ολότητα.

- Οι συγκινήσεις βιώνονται και εκφράζονται μέσω όλων των ψυχικών και σωματικών λειτουργιών. Πρόκειται για τη βασικότερη ανάγκη, ισχυρότερη και της επιβίωσης.

- Ζωή, νευροφυσιολογικές-νοητικές-κοινωνικές-συναισθηματικές λειτουργίες, δεν μπορούν να υπάρχουν, δίχως βιωματικό-συγκινησιακό υπόβαθρο.

- Το βίωμα-βιωματικό, δε περιορίζεται στις καθημερινές ενέργειες και δραστηριότητες, ούτε στη λειτουργία των αισθήσεων και στη δράση επί του περιβάλλοντος, αλλά αγκαλιάζει το σύνολο των ανθρωπίνων λειτουργιών, από τις πιο σωματικές και αισθητηριακές, μέχρι τις πιο νοητικές και αφαιρετικές.

- Κριτήριο του βιωματικού, δεν είναι το είδος των λειτουργιών και δραστηριοτήτων

αλλά το κατά πόσο αφορούν και ενδιαφέρουν, το κατά πόσο συγκινούν!

Τα ανωτέρω μας οδηγούν στην παρακάτω επανατοποθέτηση, σε σχέση με τις διεργασίες της μάθησης: Γνωρίζουμε ήδη από τη δεκαετία του '30, **το νόμο της μάθησης και βασική αρχή της Ψυχοπαιδαγωγικής (νόμος του αποτελέσματος, 1933) ότι :**

**Μαθαίνουμε μόνον
ότι ικανοποιεί ανάγκες μας
(βασικές ανάγκες:
επιβίωση, ελευθερία κίνησης).**

Μετά την αναγνώριση της θεμελιακής λειτουργίας των συγκινήσεων, μπορούμε να διατυπώσουμε το νόμο του αποτελέσματος ως:

**Μαθαίνουμε μόνο ότι μας συγκινεί
(Μαθαίνουμε μόνο ότι βιωθεί)**

Με τα ανωτέρω οδηγούμαστε στον επαναπροσδιορισμό της σχέσης του βιωματικού με τη μάθηση, όπως και με τον υποτιθέμενο διαισθητικό-υποκειμενικό του χαρακτήρα:

- Η μάθηση είναι βιωματική, όχι η παραγωγή της γνώσης.

- Η μάθηση δεν είναι διαισθητική-υποκειμενική, ούτε συστηματική-επιστημονική-αντικειμενική.

- Η (μέθοδος) παραγωγή της γνώσης, είναι διαισθητική-εμπειρική-υποκειμενική ή συστηματική-επιστημονική-αντικειμενική.

- Η εμπλοκή στις διεργασίες παραγωγής της γνώσης, είναι βιωματική.

- Η παραγωγή της γνώσης, προϋποθέτει τη βιωματική εμπλοκή.

Εδώ δε γίνεται η παραδοσιακή διάκριση, μεταξύ βιωματικού-διαισθητικού από τη μια, και συστηματικού-επιστημονικού από την άλλη, ως διαφορετικών τρόπων παραγωγής γνώσης. Η συζήτηση περί τρόπου, μεθόδου, ποιότητας και αξίας της παραγόμενης γνώσης, είναι ανεξάρτητη του ότι ούτως ή άλλως, για να παραχθεί προϋποθέτει κίνητρο και ενδιαφέρον, δηλαδή βίωμα ή βιωματική εμπλοκή. Έτσι δεν είναι μόνο η λειτουργία των αισθήσεων και η δράση επί του περιβάλλοντος, που παράγει βιωματικά γνώση, όπως παρανοείται από πολλούς, στη συνέχεια της μεθόδου των βιωμάτων του Dewey. Όλες οι ανθρώπινες λειτουργίες, από τις πιο αισθησιοκινητικές, μέχρι τις πιο αφηρημένες και νοητικές, συμμετέχουν στην παραγωγή και την πρόσκτηση της γνώσης, που δεν μπορεί παρά να είναι βιωματική. Μεθοδολογικά αυτό δε σημαίνει ότι είναι η **διδασκαλία βιωματική**, επειδή οι μαθητές βγαίνουν από την τάξη, αγγίζουν, βλέπουν, μυρίζουν, αλλά ότι κινητοποιείται έτσι ευκολότερα το ενδιαφέρον τους. Το ίδιο μπορεί να συμβεί και μέσα στην τάξη, αρκεί να εφαρμοσθεί η κατάλληλη μεθοδολογία και το κατάλληλο εκπαιδευτικό σύστημα-θεσμός. Εκείνο που προϋποτίθεται και χαρακτηρίζει συνολικά το φαινόμενο της μάθησης, είναι η επιθυμία, το κίνητρο, το ενδιαφέρον, η περιέργεια για το εκάστοτε αντικείμενο. Η συνάντηση με τον κόσμο που μας περιβάλλει σημαίνει συγκίνηση, βίωμα., βιωματική εμπειρία και όχι ο τρόπος της συνάντησης αυτής, που μπορεί να είναι διαισθητικός-εμπειρικός ή συστηματικός-επιστημονικός.

Παιδαγωγικό συμπέρασμα:

Βιωματικές δεν είναι αποκλειστικά οι μαθησιακές δραστηριότητες έξω από τη σχολική αίθουσα και η δράση επί του περιβάλλοντος. Ούτε οι προσομοιώσεις, τα παιχνίδια ρόλων, οι δραματοποιήσεις. Όπως επίσης δεν αναιρείται η δεν αποκλείεται η βιωματική φύση της παραδοσιακής εργασίας μέσα στην τάξη, η ακαδημαϊκή διδασκαλία, η μελέτη, η συστηματική έρευνα, ο διάλογος, η σκέψη, η φαντασία.

Παιδαγωγικό συμπέρασμα:

Βιωματικό είναι ότι αφορά, ενδιαφέρει και συγκινεί, μέσα ή έξω από την τάξη.

Βιωματικό είναι ότι αφορά, ενδιαφέρει και συγκινεί, μέσα ή έξω από την τάξη.

Η παιδαγωγική της βιωματικής εμπειρίας

Στη συνέχεια των ανωτέρω, η παιδαγωγική μεθο-

αρθρογραφία

αρθρογραφία

δολογία που επικεντρώνεται στη διευκόλυνση της μάθησης, δε μπορεί παρά να είναι βιωματική, δηλ. να επικεντρώνεται στη δημιουργία και στην ανάπτυξη επιθυμιών, κινήτρων, ενδιαφερόντων, όπως και στους τρόπους ικανοποίησής τους. Η παιδαγωγική αυτή έχει μελετηθεί και εφαρμοσθεί, αναφερόμενη στην έννοια της εμπύκωσης, στα θεωρητικά και μεθοδολογικά της χαρακτηριστικά (Μπακιρτζής, 2004, *Επικοινωνία και Αγωγή*, εκδ. Gutenberg). Εκείνο το οποίο θα ήθελα να τονίσω εδώ, είναι ένα νεώτερο εύρημα, παιδαγωγικής υφής, που χαρακτηρίζει την εμπύκωση, πέρα από τα ήδη γνωστά και ευρέως αποδεκτά (μη-κατευθυντικότητα, ενσυναίσθηση, γνησιότητα, ανεπιφύλακτα θετική αποδοχή). Πρόκειται για το χαρακτηριστικό της **παρεμβατικότητας** το οποίο προέρχεται από τη διάκριση μεταξύ **επιβολής** και **επιρροής**. Ο δάσκαλος που προτείνει διάφορες δραστηριότητες και δίνει πληροφορίες για διάφορα θέματα, δε σημαίνει ότι και τα επιβάλλει. Η **αυθεντία** δε σημαίνει ότι ταυτίζεται με την **εξουσία**. Ο μαθητής για να μάθει και για να αναπτυχθεί, χρειάζεται να έρθει σε επαφή με το περιβάλλον, όπως και με τη γνώση που ήδη έχει δημιουργηθεί. Αυτό όμως μπορεί να συμβεί μέσα από τη δημιουργία κινήτρων και ενδιαφερόντων και όχι μέσα από την επιβολή δραστηριοτήτων, που δεν αφορούν το μαθητή και δεν τον ενδιαφέρουν. Η εμπύκωση δηλαδή, παράλληλα με τη συνοδεία με ενσυναίσθηση, γνησιότητα και ανεπιφύλακτα θετική αποδοχή, έχει και το χαρακτηριστικό των προτάσεων δραστηριοτήτων και πληροφοριών-γνώσεων που είναι αλήθεια ότι επηρεάζουν. Πρόκειται για την ευθύνη, την πολιτική ευθύνη της συμμετοχής στα κοινά, με την έννοια εδώ, της παρέμβασης και συμμετοχής στην πορεία μάθησης και ανάπτυξης των μαθητών. Αυτό δε σημαίνει παραβίαση της ελευθερίας του άλλου και ιδιαίτερα εδώ των μαθητών. Η παραβίαση συνδέεται με την επιβολή και όχι με την επιρροή. Στη βάση αυτής της διάκρισης, ως βασικό και ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της εμπύκωσης, στα πλαίσια της παιδαγωγικής της λειτουργίας, στηρίζεται η πρόταση και η αντίληψη της μεθοδολογικής πρότασης και αντίληψης για μια παιδαγωγική της βιωματικής εμπειρίας.

Η ομαδική ζωή, ως μια συμμετοχική εμπειρία που τη μοιράζεσαι με άλλους, είναι ένα από τα πλέον κοινά βιώματα του ανθρώπινου είδους που το χαρακτηρίζει από τον καιρό της κοινωνιογένεσης. Όλοι σχεδόν οι άνθρωποι, ζουν την καθημερινότητά τους μέσα σε ένα πλαίσιο συναντήσεων και επικοινωνίας, που θα μπορούσαμε να αποκαλέσουμε "ομάδα". Όταν μερικοί άνθρωποι, τουλάχιστον δύο ή τρεις, βρεθούν μαζί για κάποιο χρονικό διάστημα μικρότερης ή μεγαλύτερης διάρκειας, επιδιώκοντας συνειδητά ή/και ασυνείδητα να εκπληρώσουν αμοιβαίους στόχους, με ένα συγκεκριμένο κάθε φορά τρόπο οργάνωσης των ρόλων των μελών και της μεταξύ τους επικοινωνίας, και αλληλεπιδρούν πρόσωπο με πρόσωπο, τότε μπορούμε να πούμε ότι βρισκόμαστε μπροστά σε εκείνη τη συνθήκη, που οι κοινωνικοί ψυχολόγοι την αποδίδουν με την έννοια *ομάδα*.

Παραδείγματα συμμετοχής μας σε ομάδες μπορούμε όλοι να αντλήσουμε από τις προσωπικές μας εμπειρίες. Η συμμετοχή σε μια ομάδα εγείρει μια ιδιαίτερη αίσθηση, που με κάποιο τρόπο τη μοιράζονται όλοι. Τα μέλη της ομάδας, αποτελούν μαζί μια ενότητα. Μια ενότητα που τους κάνει να αισθάνονται ότι ξεχωρίζουν από όλους εκείνους που είναι εκτός ομάδας (Ναυρίδης, 2005).

Η κεντρική σημασία που έχει η έννοια της ζωής μέσω της συνάντησης με τον άλλο, υπογραμμίζεται από τον Sigmund Freud, ο οποίος υποστηρίζει, ότι η ψυχική ζωή του ανθρώπου είναι πάντα συυφασμένη με τον άλλο. Χωρίς βέβαια ο Freud να μιλά εδώ για τις ομάδες, μπορούμε να πούμε ότι με αυτή την τοποθέτηση, τονίζει το θεμελιακό κοινωνικό νόημα της ψυχικής ζωής. Κατ' αυτόν τον τρόπο, το άτομο δεν νοείται έξω από τις σχέσεις του με άλλα άτομα και ομάδες.

Η ψυχολογία των ομάδων ως κλάδος των κοινωνικών επιστημών και των επιστημών του ανθρώπου είναι σχετικά πρόσφατος¹. Η μελέτη της ιδιαίτερης σημασίας των μικρών ομάδων, ξεκινάει κατά τις δε-

1. Για τους σημαντικότερους σταθμούς στην ιστορική διαδρομή της ψυχολογίας των ομάδων βλ. Ναυρίδης (2005). Το ίδιο βιβλίο καλύπτει ένα βασικό κενό για την ψυχολογία των ομάδων στην ελληνόγλωσση βιβλιογραφία, κυρίως από τη σκοπιά της κλινικής ψυχοδυναμικής προσέγγισης.

Μια πρόταση για την εργασία ομάδας από τη σκοπιά της προσωποκεντρικής θεωρίας*

α ρ θ ρ ο γ ρ α φ ί α

Παύλος Πανταζής
Επίκουρος καθηγητής,
Παιδαγωγικής Σχολής, Α. Π. Θ.

* Το παρόν κείμενο είναι αποτέλεσμα επανεξεργασίας μιας προφορικής ανακοίνωσης στο Σεμινάριο με θέμα Οι ομάδες εργασίας στα προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, του Κέντρου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Ανατολικού Ολύμπου (16-18 Μαρτίου 2007).

καετίες του 1930 και του 1940, από την εργασία του Kurt Lewin, που άσκησε πολύ σημαντική επίδραση στην κοινωνική ψυχολογία, υπερασπιζόμενος μια προσέγγιση που συνταίριαζε την επιστήμη με τις ανθρωπιστικές αξίες, μέσω της *έρευνας δράσης*, προβάλλοντας έτσι μια ανθρωπιστική, προσανατολισμένη στην πράξη ψυχολογία. Ο Lewin επινόησε τον όρο *δυναμική της ομάδας* και συνέβαλε σημαντικά στη μελέτη της κοινωνικής αλληλεπίδρασης στο πλαίσιο της ομάδας (Ναυρίδης, 2005, Rapcew, 2003).

Τα τελευταία εξήντα χρόνια, το θεωρητικό και πρακτικό ενδιαφέρον για τις μικρές ομάδες παρουσιάζεται ολοένα αυξανόμενο, ως αποτέλεσμα των αλλαγών που συντελέστηκαν κυρίως στους τομείς της εργασίας και των οργανώσεων.

Είναι ευνόητο, επομένως, να έχει αναπτυχθεί ένας μεγάλος αριθμός ερμηνειών της ομαδικής συμπεριφοράς. Ορισμένες ερμηνείες βασίζονται πάνω σε γενικότερες θεωρίες της συμπεριφοράς, ενώ άλλες πηγάζουν από την άμεση ανάλυση, των ήδη υφιστάμενων ή των πειραματικών ομάδων. Η πληθώρα αυτών των ερμηνειών, συνήθως προκαλεί σύγχυση σε όσους στρέφονται στα βιβλία αναζητώντας βοήθεια, για συγκεκριμένα προβλήματα που αντιμετωπίζουν στη δουλειά, την οικογένεια ή τις κοινωνικές συναστροφές. Εννοώ εδώ, πως η δουλειά με ομάδες, δε μπορεί παρά να περνάει μέσα από συστηματική άσκηση και εκπαίδευση και δε μπορεί μόνο να είναι αποτέλεσμα θεωρητικών κατασκευών. Ωστόσο, οι θεωρίες πάντα υπάρχουν και καλώς υπάρχουν, γιατί μας βοηθούν να αναδειξουμε τις βασικές υποθέσεις στις οποίες στηρίζονται αυτοί που διατύπωσαν μία θεωρία. Αν αυτό επιτευχθεί, τότε η αξία αυτών των θεωρητικών προσεγγίσεων και η χρησιμότητά τους για μας, θα έχει πιο στερεή βάση. Πάνω απ' όλα, θα αποφύγουμε την αποδοχή κάποιας προσέγγισης ως απόλυτης αλήθειας, ικανής να εκπληρώσει κάθε επιθυμία μας για γνώση.

Οι θεωρίες που φαίνεται να έχουν κάποιο ενδιαφέρον για τη δουλειά με ομάδες, είναι πολλές σήμερα.

Ακόμει για την δυναμική των ομάδων, για την ψυχολογική προσέγγιση των ομάδων, για τη συστημική θεωρία, για τη συμπεριφορική θεωρία, για την ανθρωπιστική ή την προσωποκεντρική προσέγγιση. Στη συνέχεια θα επικεντρωθούμε σε μια σύντομη επισκόπηση της εργασίας με ομάδες, έτσι όπως αυτή γίνεται αντιληπτή και επιτελείται στο πλαίσιο της ανθρωπιστικής ή προσωποκεντρικής προσέγγισης. Οι ανθρωπιστικές προσεγγίσεις, αναπτύχθηκαν επάνω στη συνειδητοποίηση του γεγονότος, ότι η ψυχολογία διολισθαίνει στην αποφυγή οποιασδήποτε απόπειρας σύνδεσης του κλάδου, με τη μελέτη των ανθρώπων ως κοινωνικά υποκείμενα, με υποκειμενικές ανάγκες. Η ανθρωπιστική ψυχολογία στηρίζεται κατά βάση στους υπαρξιστές φιλοσόφους, σχετικά με το πώς οι άνθρωποι αποκτούν πρόσβαση στον εσώτερο εαυτό τους, χωρίς όμως να παρακάμπτουν την αναγκαιότητα μιας πολιτικής συνειδητοποίησης, αφού θεωρούν, ότι η αποξένωση του ανθρώπου από τον εαυτό του, είναι μάλλον αποτέλεσμα κοινωνικών παρά ατομικών παραγόντων (Douglas, 1997).

Μια από τις σημαντικότερες προτάσεις για εργασία με ομάδες στο πλαίσιο της ανθρωπιστικής προσέγγισης είναι εκείνη που έρχεται από τη θεωρία και πράξη, που εισηγήθηκε τα τελευταία σαράντα με πενήντα χρόνια ο Carl Rogers², δουλεύοντας με ομάδες σε διάφορα πλαίσια και οικοδομώντας αυτό που ο ίδιος αποκαλεί *προσωποκεντρικές κοινότητες*.

Οι προσωποκεντρικές κοινότητες, είναι προσωρινές ομάδες που ο αριθμός των συμμετεχόντων μπορεί να ποικίλλει από 10-15 άτομα. Μπορεί να είναι και μεγαλύτερες ομάδες των 50-100 ατόμων, αλλά και ακόμα μεγαλύτερες με μερικές εκατοντάδες συμμετέχοντες. Η βασική φιλοσοφία που διέπει αυτές τις κοινότητες, είναι ότι τα περισσότερα μέλη νιώθουν μια οικεία αίσθηση της δικής τους δύναμης και μια αίσθηση στενής και αξιόσεβαστης ένωσης με όλα τα άλλα μέλη. Η συνεχής διεργασία, περιλαμβάνει όλο και πιο ανοιχτή διαπροσωπική επικοινωνία, μία αυξανόμενη αίσθηση ενότητας και ένα συλλογικό, αρμονικό ψυχικό κόσμο.

Στις ομάδες αυτές είναι απαραίτητη η δημιουργία ενός κλίματος, στο οποίο το κάθε συμμετέχον μέλος μπορεί να κάνει τις δικές του επιλογές, μπορεί να συμμετέχει εξίσου με τους άλλους, στο σχεδιασμό ή στη διενέργεια των δραστηριοτήτων, μπορεί να αποκτήσει μεγαλύτερη επίγνωση των προσωπικών δυνατών του σημείων, μπορεί να γίνει όλο και περισσότερο αυτόνομος και δημιουργικός, ως αρχιτέκτονας της δικής του ζωής. Λόγω αυτής της απόλυτης εστίασης στην ενδυνάμωση του ατόμου, αυτός ο τρόπος δουλειάς κατέληξε να ονομάζεται ανθρωπιστική ή καλύτερα προσωποκεντρική μέθοδος.

Αυτή η φιλοσοφική προσέγγιση, δεν είναι η μόνη πιθανή βάση για το σχηματισμό κοινοτήτων. Οι κοινότητες ξεκίνησαν στο προϊστορικό παρελθόν, όταν οι πρόγονοί μας συγκροτούσαν ομάδες για τον κοινό σκοπό του κυνηγιού ή αργότερα της γεωργίας. Στη ιστορική διαδρομή του ανθρώπινου είδους, είναι πολύ συχνές οι περιπτώσεις όπου η ατομική αυτονομία χάνει την έμφασή της, και κάθε πρόσωπο οφείλει να αποκτήσει την επίγνωση, ότι δεν είναι παρά ένα κύτταρο σε ένα μεγάλο οργανικό οργανισμό. Στο δυτικό πολιτισμό, ωστόσο, υπάρχει μια διαφορετική τάση, μία έμφαση στη σπουδαιότητα του ατόμου. Η φιλοσοφία της δημοκρατίας, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, το δικαίωμα του αυτοκαθορισμού -αυτά είναι τα στοιχεία στα οποία τελικά δίνεται έμφαση. Με αυτή την πρώτη ύλη, αναπτύχθηκε ένας συγκεκριμένος τρόπος φιλοσοφικής ύπαρξης —η προσωποκεντρική προσέγγιση των ομάδων.

Έχουν διαμορφωθεί προσωποκεντρικές κοινότητες πάσης φύσεως, σε διαφορετικά περιβάλλοντα. Οι δάσκαλοι για παράδειγμα, είναι απολύτως σε θέση να δημιουργήσουν τέτοιες οντότητες, στις τάξεις τους. Εν συντομία, γίνονται ζυμώσεις στον πολιτισμό μας που οδήγησαν σε πολλές προσπάθειες να δοθεί περισσότερη σπουδαιότητα στην αξιοπρέπεια, στα δυνατά σημεία, και στον αυτοκαθορισμό του ατόμου.

Με βάση αυτές τις γενικές κατευθύνσεις, μπορούν να δημιουργηθούν τα λεγόμενα προσωποκεντρικά ερ-

2. Για τη ζωή και το έργο του Carl Rogers βλ. (2006α). Η παρουσίαση της δουλειά του Rogers στο παρόν κείμενο οφείλεται εν πολλοίς στο ίδιο βιβλίο του Rogers, σε ένα ακόμη (Rogers, 2006β) και στην ομιλία του ως απερχόμενος Πρόεδρος της Αμερικανικής Ψυχολογικής Εταιρείας (Rogers, 1947)

αρθρογραφία

αρθρογραφία

γαστήρια. Στα εργαστήρια αυτά, έχουμε την ευκαιρία να βιώσουμε και να παρατηρήσουμε το σχηματισμό ομάδων, στις οποίες η δυναμική της διεργασίας ξεχωρίζει, ακριβώς γιατί υπάρχουν σχετικά λίγοι εξωγενείς παράγοντες σε ένα τέτοιο πείραμα. Αυτά τα εργαστήρια δύσκολα μπορούν να λειτουργήσουν στο πλαίσιο καθιερωμένων θεσμών. Λειτουργούν καλύτερα και αποδοτικότερα, όταν είναι απαλλαγμένα από οποιοδήποτε συνθήκες, εκτός από αυτές τις οποίες εδραιώνουν μόνο τους.

Εν συντομία, το βασικό μας καθήκον σε τέτοιες ομάδες-εργαστήρια είναι να είμαστε ο εαυτός μας. Κι αυτό επιτυγχάνεται, στο βαθμό που γινόμαστε ικανοί:

- -να είμαστε πλήρως ανοιχτοί, πρώτα ο ένας στον άλλο και έπειτα σε ολόκληρη την ομάδα.
- -να είμαστε προετοιμασμένοι να εξερευνήσουμε νέες και άγνωστες πτυχές, της δικής μας ζωής.
- -να αποδεχόμαστε πραγματικά τις διαφορές
- -να είμαστε ανοιχτοί στα νέα διδάγματα που προκύπτουν, από τις νέες εμπειρίες.

Μ' αυτό τον τρόπο προετοιμάζουμε τον εαυτό μας, με πολύ λιγότερη έμφαση σε σχέδια ή υλικά. Διαπιστώνουμε ότι, όντας όσο το δυνατόν πιο πολύ ο εαυτός μας—δηλαδή: δημιουργικοί, διαφορετικοί, αντιφατικοί, παρόντες, ανοιχτοί και με διάθεση να μοιραζόμαστε— γινόμαστε κλειδιά κουρδίσματος, που συντονίζουν όλα τα μέλη της ομάδας-εργαστηρίου.

Στις σχέσεις που δημιουργούμε με την ομάδα και τα μέλη της, η δύναμη μοιράζεται. Αφήνουμε τους εαυτούς μας να υπάρχουν, αφήνουμε τους άλλους να υπάρχουν.

Δεν έχουμε μεγάλη επιθυμία να κρίνουμε ή να κατευθύνουμε και να χειραγωγήσουμε τις σκέψεις και τις πράξεις των άλλων. Όταν τα πρόσωπα προσεγγίζονται με αυτό τον τρόπο, όταν γίνονται αποδεκτά όπως είναι, ανακαλύπτουμε, ότι είναι εξαιρετικά δημιουργικά και πολυμήχανα στην εξέταση και αλλαγή της δικής τους ζωής.

Ενός δεν επιχειρούμε να πείσουμε, δεν ερμηνεύουμε και ούτε χειραγωγούμε, σίγουρα όμως δεν έχουμε αδιάφορη στάση. Ένα τμήμα αυτού του τρόπου ύπαρξης που έχει χαραχθεί μέσα μας, είναι η επιθυμία μας και η άσκηση να ακούμε.

Ακόμει με προσήλωση και αποδοχή, εκφράζοντας

περιστσιακά την κατανόησή μας, για όσα ακούμε. Ακούμε ειδικά τις αντίθετες φωνές, τις ήμερες φωνές και βεβαίως και αυτές που εκφράζουν μη δημοφιλείς ή απαράδεκτες απόψεις. Έπειτα, τείνουμε να επικυρώνουμε κάθε πρόσωπο.

Η αίσθηση της κοινότητας δεν προκύπτει από τη συλλογική κίνηση, ούτε βέβαια από τη συμμόρφωση με μία ορισμένη κατεύθυνση της ομάδας. Εντελώς το αντίθετο. Κάθε άτομο, τείνει να χρησιμοποιεί την ευκαιρία για να γίνει, όλα αυτά που μπορεί να γίνει. Η ποικιλομορφία και η διαφορετικότητα, η μοναδικότητα του να είναι κανείς εγώ, γίνονται βιώματα.

Κατ' αυτό τον τρόπο, κάθε πρόσωπο όχι μόνο αντιλαμβάνεται το εργαστήριο ως ένα χώρο ικανοποίησης των προσωπικών αναγκών, αλλά διαμορφώνει ενεργά την κατάσταση, προκειμένου να ικανοποιήσει τις ανάγκες αυτές. Η ελευθερία του να είναι κανείς άτομο, να εργάζεται για την εκπλήρωση των στόχων του, σε μία αρμονία ποικιλομορφίας, είναι μία από τις πιο πολύτιμες πτυχές ενός τέτοιου εργαστηρίου.

Υπάρχουν όμως και οι οδυνηρές πτυχές. Η ομάδα δεν αναπτύσσεται πάντοτε ομαλά. Οι αρχικές συνεδρίες συχνά είναι χαοτικές. Συνήθως, υπάρχει δυσπιστία στην ιδέα, ότι το πλάνο του εργαστηρίου πρέπει να προκύψει από όλους μαζί. Οι συμμετέχοντες μπορεί να είναι καχύποπτοι με το προσωπικό, που μπορεί να επικριθεί, γιατί δεν έχει κάνει πρόγραμμα. Υπάρχουν μερικές φορές ακόμα και σφοδρές διαφωνίες. Υπάρχει η τάση να γίνονται μονόλογοι, χωρίς να έχουν ακουστεί αυτά που ειπώθηκαν. Η αντιπαλότητα και η αναζήτηση δύναμης, είναι συχνά παρούσες. Και ο κατάλογος με τις δυσκολίες μπορεί να μακρύνει.

Όμως με την παρουσία της διευκολυντικής στάσης που δημιουργεί το προσωπικό και πολλοί συμμετέχοντες, τα άτομα σταδιακά αρχίζουν να ακούν ο ένας τον άλλο και έπειτα σιγά-σιγά να κατανοούν και να σέβονται. Η ατμόσφαιρα προοδευτικά γίνεται λειτουργική, και στις μεγάλες και στις μικρές ομάδες, καθώς οι άνθρωποι αρχίζουν να ψάχνουν τον εαυτό τους και τις σχέσεις τους.

Το να δημιουργούμε ένα κλίμα, όπου η εξουσία μοιράζεται, τα άτομα ενισχύονται, οι ομάδες αντιμετωπίζονται ως αξιόπιστες και ικανές να αντιμετωπίζουν προβλήματα, μήπως αντιστρατεύομαστε τα παραδε-

δεγμένα; Τα σχολεία μας, οι κυβερνήσεις μας, οι επιχειρήσεις μας, είναι όλα διαποτισμένα με την άποψη, ότι ούτε το άτομο ούτε η ομάδα είναι αξιόπιστα. Πρέπει να υπάρχει εξουσία πάνω στους άλλους, εξουσία για έλεγχο. Το ιεραρχικό σύστημα, είναι σύμφυτο με όλο τον πολιτισμό μας. Ακόμη και στις περισσότερες θρησκείες, τα πρόσωπα θεωρούνται κατά βάση αμαρτωλά και επομένως χρειάζονται πειθαρχία και καθοδήγηση. Στη σφαίρα των επιστημονικών μου ενδιαφερόντων, για παράδειγμα, η ψυχανάλυση υιοθετεί μια ανάλογη στάση—ότι κατά βάθος τα άτομα είναι γεμάτα από ασυνείδητες ενορμήσεις, που αν δεν ελέγχονταν θα προκαλούσαν την καταστροφή της κοινωνίας. Κατά συνέπεια τα άτομα πρέπει να καθοδηγούνται και να ελέγχονται από όσους διαθέτουν ανώτερη εξουσία.

Ωστόσο, η εμπειρία της προσωπικοκεντρικής προσέγγισης, δείχνει ότι ένα άλλο παράδειγμα μπορεί να γίνει πολύ πιο αποτελεσματικό και εποικοδομητικό για το άτομο και την κοινωνία. Είναι αυτό, που ισχυρίζεται ότι ο άνθρωπος είναι αξιόπιστος, δημιουργικός, παρέχει κίνητρα στον εαυτό του, είναι ισχυρός και κυρίως εποικοδομητικός. Κοντολογίς, μπορεί να καταστεί ικανός μέσω της ενδυνάμωσης να απελευθερώσει δυνατότητες, που ούτε τις έχουμε φανταστεί.

Βιβλιογραφία

- Douglas, T. (1997) *Η επιβίωση στις ομάδες*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Ναυρίδης, Κλ. (2005) *Ψυχολογία των ομάδων. Κλινική ψυχοδυναμική προσέγγιση*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Pancer, S. M. (2003) *Κοινωνική Ψυχολογία: Η κρίση συνεχίζεται*. Στο D. Fox & I. Prilleltensky. *Κριτική Ψυχολογία*. Εισαγωγή. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 293-319.
- Rogers, C. (1947) *Some Observations on the Organization of Personality*
- Carl R. Rogers (1947) *Address of the Retiring President of the American Psychological Association the September 1947 Annual Meeting*.
- Rogers, C. (2006a) *Ένας τρόπος να υπάρχουμε*. Αθήνα: Ερευνητές.
- Rogers, C. (2006β) *Το γίνεσθαι του προσώπου*. Αθήνα: Ερευνητές.

Το Παιχνίδι Ρόλων στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση

Στη διδακτική μεθοδολογία υπάρχουν διάφορες τεχνικές που εφαρμόζονται ώστε η μάθηση να είναι ελκυστική και ταυτόχρονα παραγωγική και αποδοτική. Τέτοιες τεχνικές είναι π.χ. ο καταγιγμός ιδεών, οι ομάδες εργασίας, η προσομοίωση, η λύση προβλήματος, η συνέντευξη από ειδικούς, οι εκπαιδευτικές επισκέψεις, το παιχνίδι ρόλων κ.α.

Όλες αυτές μπορούν (και είναι καλό) να χρησιμοποιούνται στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Παρακάτω αναλύεται η περίπτωση εφαρμογής Παιχνιδιού Ρόλων, γιατί είναι μια ενδιαφέρουσα και ελκυστική μέθοδος, με πολλά περιθώρια εμπλουτισμού, ευελιξίας και τροποποίησής της, πράγμα που κάνει να είναι ευέλικτη τεχνική μάθησης και άρα πολλαπλά χρήσιμη. Το σημαντικότερο ίσως χαρακτηριστικό της είναι ο τρόπος της συμμετοχής των μαθητών.

Φαρμάκης Γιάννης
Φυσικός

Υπεύθυνος Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης
Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης
Δυτικής Θεσσαλονίκης

αρθρογραφία

αρθρογραφία

Το Παιχνίδι Ρόλων, είναι κατ' αρχήν αυτό που δηλώνει το όνομά του: είναι ένα παιχνίδι. Παιχνίδι για μικρούς, αλλά και μεγάλους. "Παίζεται" δε ως εξής: Μια ομάδα μαθητών (τα μέλη της Περιβαλλοντικής Ομάδας στην περίπτωση μας), εντοπίζει ένα θέμα, ένα πρόβλημα, μια κατάσταση, ένα γεγονός που έχει ενδιαφέρον από περιβαλλοντική άποψη και αποφασίζει να το μελετήσει. Με μια αρχική ανάλυση του θέματος και με όσες γνώσεις έχει, καταγράφει πρόσωπα και φορείς, που με τον ένα ή άλλο τρόπο, εμπλέκονται στο υπό μελέτη θέμα. Αν οι εμπλεκόμενοι είναι πολλοί, γίνεται μια προσπάθεια ομαδοποίησης. Στη συνέχεια, κάθε μέλος της Π.Ο. ή μια μικρή υποομάδα 2-3 ατόμων, αναλαμβάνει να "παίξει", δηλαδή να υποδυθεί, έναν από όλους αυτούς τους ρόλους. Στην ουσία μεταφέρει τον εαυτό του, στη θέση του προσώπου ή του εκπροσώπου του φορέα και προσπαθεί να βρει επιχειρήματα, για να υποστηρίξει το ρόλο του. Συνήθως κάποιος (π.χ. ο Δήμαρχος της περιοχής) καλεί τα πρόσωπα και τους φορείς, σε συνάντηση ή Λαϊκή Συνέλευση ή στο Δημοτικό Συμβούλιο, για να συζητήσουν το θέμα που απασχολεί την περιοχή.

Η διαδικασία υλοποίησης του Π.Ρ. μπορεί να είναι η εξής:

- Όλη η Περιβαλλοντική Ομάδα συσκέπεται και επιλέγει το προς συζήτηση θέμα
- Γράφουν το θέμα στον πίνακα ή σε ένα μεγάλο χαρτόνι. Καταγράφουν όλους όσους γνωρίζουν ότι εμπλέκονται άμεσα ή έμμεσα: πρόσωπα, φορείς (π.χ. αγρότες, ξενοδόχοι, τουρίστες, δήμαρχος, νομάρχης, δημόσιες υπηρεσίες, γεωπόνος, κυνηγοί, ψαράδες, γυναικείοι συνεταιρισμοί, εργατικά σωματεία, γιατροί, δημοσιογράφος, οικολόγοι, μηχανικοί κτλ.). Αν προκύψουν πάρα πολλοί ρόλοι, γίνεται μια προσπάθεια ομαδοποίησης, για την καλύτερη διεξαγωγή του Π.Ρ.
- Γράφονται όλοι οι ρόλοι σε χαρτονάκια, ανακατεύονται και διανέμονται τυχαία στα μέλη της Π.Ο. Έτσι κανείς δεν ξέρει, ποιο ρόλο θ' αναλάβει
- Δίνεται ένα εύλογο χρονικό διάστημα 10-20 λεπτών στις υποομάδες (είναι στην κρίση τους), για να συζητήσουν, να σκεφθούν, να βρουν και να οργανώσουν τα επιχειρήματά τους, ώστε να είναι κάπως έτοιμοι οι υποομάδες να υποστηρίξουν το ρόλο τους
- Ο εκπαιδευτικός εξηγεί στους μαθητές και τους εμ-

ψυχώνει, για να λειτουργήσουν αυθόρμητα, ανάλογα με την εξέλιξη του παιχνιδιού, ακόμα και αν χρειαστεί να διαφοροποιήσουν την αρχική τους στάση και άποψη ανάλογα με τη στάση και την επιχειρηματολογία των υπολοίπων

- Συγκεντρώνονται σ' ένα χώρο, όλα τα μέλη σε στρογγυλό τραπέζι ή κυκλικά
- Μπροστά από κάθε μέλος, υπάρχει σε χαρτονάκι (πινακίδα) γραμμένος ευδιάκριτα ο ρόλος του ή είναι αναρτημένο στο στήθος του, ώστε οι υπόλοιποι να ξέρουν ποιο ρόλο υποστηρίζει
- Ταυτόχρονα υπάρχει μια ομάδα ανεξάρτητη, οι λεγόμενοι **παρατηρητές**, οι οποίοι καταγράφουν τα σημαντικότερα επιχειρήματα και συμπεράσματα
- Αρχίζει η συζήτηση με κάποιον, ως προεδρεύοντα (π.χ. δήμαρχος, νομάρχης ή ο εκπρόσωπος του φορέα που είχε την πρωτοβουλία της συνάντησης)
- Είναι δυνατόν να θεθεί και χρονικό όριο, για την ανάπτυξη επιχειρημάτων και απόψεων, για να υπάρχει δικαιοσύνη και έλεγχος, στη διαδικασία εξέλιξης του παιχνιδιού
- Γίνεται αντιπαράθεση επιχειρημάτων, που έχουν από πριν βρει, αλλά και άλλων, που πολλές φορές κατασκευάζουν, εμπνεόμενοι κατά την ώρα της συζήτησης. Ο διάλογος πιθανόν να εξελιχθεί με έντονο ύφος, χιούμορ, φαντασία, ευρηματικότητα, παραστατικότητα μη επιτρέποντας ωστόσο, με ευθύνη του εκπαιδευτικού, βιαιοπραγίες, βωμολοχίες ή προσβολές σε προσωπικό επίπεδο
- Στο τέλος, διατυπώνονται τα συμπεράσματα και οι προτάσεις που θα προκύψουν, αν αυτό είναι εφικτό
- Το υλικό που θα προκύψει, θα χρησιμοποιηθεί για τη διερεύνηση του γενικότερου θέματος που έχει επιλέξει η Περιβαλλοντική Ομάδα να ασχοληθεί
- Αφού τελειώσει ο κύκλος της συζήτησης, καλό είναι να γίνει η λεγόμενη "**απορρολοποίηση**". Αυτή γίνεται ως εξής: συγκεντρώνονται και πάλι τα χαρτονάκια με τους ρόλους και αφού ανακατευθούν, διανέμονται και πάλι τυχαία, με αποτέλεσμα το κάθε μέλος ν' αναλάβει καινούριο ρόλο και έτσι αρχίζει πάλι το παιχνίδι από την αρχή. Π.χ. εκείνος που προηγουμένως είχε το ρόλο του κυνηγού, τώρα θα αναλάβει το ρόλο του οικολόγου. Αυτό γίνεται για τους εξής λόγους:

α. Για να αποφευχθεί η **ετικετοποίηση** — **ρετινιά**

αρθρογραφία

αρθρογραφία

σε περίπτωση που κάποιος αναλάβει κάποιον πιθανά «απαξιωμένο» ρόλο, αναλαμβάνοντας τώρα έναν άλλο. Γνωρίζουμε ότι τα παιδιά πολλές φορές, δίνουν σε κάποιον μια ετικέτα — «παρτσούκλι» χάριν αστειεύσμού, που μπορεί να τον ακολουθήσει ίσως και για πάντα! Έτσι λοιπόν, αν κάποιος έχει αναλάβει το ρόλο του π.χ. σκουπιδιάρη ή του τσιγγάνου, κινδυνεύει πιθανόν να του προσάψουν την ετικέτα αυτή για πάντα.

β. Με την επανάληψη του Π.Ρ., πιθανόν να προκύψουν και άλλα επιχειρήματα από τα μέλη, που πήραν διαφορετικούς ρόλους από πριν.

Το Παιχνίδι ρόλων είναι ιδιαίτερα χρήσιμο και μπορεί να παίξει ένα σημαντικό ρόλο στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, χάρη στις ιδιαίτερες δυνατότητες που προσφέρει, και θα τις αναφέρουμε παρακάτω. Με το Π.Ρ. επίσης επιδιώκεται κυρίως η ανάλυση συγκρουσιακών ή προβληματικών καταστάσεων, οι οποίες αφορούν ικανότητες, στάσεις, συμπεριφορές, επικοινωνία. Είναι ένα μέσο, που απελευθερώνει τη φαντασία του μαθητή, προωθεί την επικοινωνία και βοηθάει στην κατανόηση των ανθρωπίνων σχέσεων, καθώς και στις σχέσεις περιβάλλοντος και κοινωνίας. Μπορεί ο μαθητής, άφοβα να εκδηλωθεί και να εκτονώσει την εσωτερική του διάθεση, αξιοποιώντας κάθε δυνατότητα, γνώση και ερέθισμα, χωρίς να αισθάνεται ότι συνεχώς αξιολογείται, με τον κίνδυνο ν' απορριφθεί από την ομάδα, πράγμα που ταυτίζεται και με τους στόχους της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης.

Ο αυτοσχεδιασμός στο Π.Ρ., ωθεί τα μέλη της Π.Ο. να βιώσουν και ν' ανακαλύψουν εμπειρίες, να παίξουν μ' αυτές και με τους άλλους, με τη βοήθεια της αλληλεπίδρασης μέσα στην Περιβαλλοντική Ομάδα. Το Π.Ρ. με θέματα επιλεγμένα από το περιβάλλον και τον κοινωνικό τους περίγυρο, επιτρέπει και διευκολύνει τους μαθητές ν' απελευθερωθούν, να εμπνευστούν, ν' ανακαλύψουν και να προτείνουν τις δικές τους λύσεις, γνωρίζοντας τους εαυτούς τους και τους άλλους

Θα πρέπει να σημειωθεί, ότι το Παιχνίδι Ρόλων δεν είναι Δραματοποίηση ούτε Θεατρικό Παιχνίδι, αν και πολλές φορές αυτά συγχέονται, γιατί τα όριά τους είναι μάλλον ασαφή. Δεν είναι φυσικά ούτε θεατρικό

έργο. Είναι δυνατόν όμως ν' αποτελέσει ένα καλό ερέθισμα και ένα καλό υπόβαθρο, για να μετεξελιχθεί σ' ένα από τα προηγούμενα. Και αυτό γιατί εξοικειώνει τους μαθητές με την πλέον σύνθετη, κοινωνική και εκπαιδευτική μορφή τέχνης, που είναι το θέατρο. Μπορεί, λοιπόν, το Π.Ρ. να οδηγήσει σε περισσότερο "θεατρικές τεχνικές" ή ακόμη και γιατί όχι, σε παραγωγή θεατρικής παράστασης, με ένα σενάριο γραμμένο από τους ίδιους τους μαθητές ή ακόμη και με επιλογή κατάλληλου σεναρίου από τη θεατρική βιβλιογραφία και αυτό θα αποτελέσει ένα καλό και επιθυμητό επιστέγασμα της όλης προσπάθειας της Περιβαλλοντικής Ομάδας.

Η έμπνευση, η φαντασία, ο αυθορμητισμός και το χιούμορ που αναπτύσσονται στο Παιχνίδι Ρόλων, το εντάσσουν στην Ελκυστική Αγωγή, με αποτέλεσμα να είναι διαδικασία ευχάριστη και επιθυμητή από τους μαθητές.

Το Π.Ρ. είναι επίσης ένα πολύ καλό εργαλείο αξιολόγησης ενός Προγράμματος Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, αφού και η αξιολόγηση είναι μια απαραίτητη αρχή-διαδικασία σε ένα project. Η αξιολόγηση αυτή γίνεται ως εξής: Στην αρχή ενός Π.Π.Ε. οργανώνουμε ένα Π.Ρ. και καταγράφουμε ή βιντεοσκοπούμε το πλήθος και την ποιότητα των επιχειρημάτων των μελών της ομάδας. Κάνουμε το ίδιο ενδιάμεσα, αν θέλουμε, αλλά οπωσδήποτε γίνεται και στο τέλος του προγράμματος. Από τη σύγκριση των επιχειρημάτων στην αρχή και στο τέλος, διαπιστώνουμε το βαθμό εξέλιξης και επιτυχίας του προγράμματος.

Επιγραμματικά, μπορούμε να πούμε ότι με το Παιχνίδι Ρόλων θα έχουμε τα εξής επιθυμητά αποτελέσματα για τα μέλη της Ομάδας μας:

- Επικοινωνία και επαφή μεταξύ τους και με το ευρύτερο ανθρωπογενές και φυσικό περιβάλλον
- Βελτίωση της αυτοεκτίμησης
- Αλληλοσεβασμό απόψεων
- Κατανόηση των δημοκρατικών διαδικασιών και διαλόγου
- Συνεργασία
- Ομαδικότητα και ομαδική εργασία
- Βελτίωση των δυνατοτήτων τους στην κίνηση, στην έκφραση συναισθημάτων, ανάπτυξη επιχειρη-

μάτων, άσκηση και άνεση στον προφορικό λόγο

- Αλληλοϊποστήριξη
- Ανάπτυξη δεξιοτήτων διαπραγμάτευσης και επικοινωνίας
- Προβληματισμό πάνω σε σύγχρονα περιβαλλοντικά ζητήματα
- Αναζήτηση -ανίχνευση - διερεύνηση προβλημάτων
- Αναζήτηση προτάσεων και λύσεων για τα συζητούμενα προβλήματα
- Εμβάθυνση στα προβλήματα
- Κατανόηση των πολύπλοκων σχέσεων που υπάρχουν μεταξύ των παραγόντων στο Φυσικό και Ανθρωπογενές Περιβάλλον
- Ελευθερία σκέψης και κρίσης
- Ανάπτυξη κριτικής σκέψης

Το Παιχνίδι Ρόλων, έτσι όπως προτείνεται, είναι γενικά ένα ευκολόχρηστο εργαλείο για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, γιατί:

- Δεν απαιτείται κάποιο σενάριο, παρά η επιλογή ενός ενδιαφέροντος θέματος για (ή καλύτερα από) τους μαθητές για συζήτηση και ανάλυση
- Δεν απαιτούνται σκηνικά
- Δεν απαιτείται ειδικός χώρος. Μπορεί να γίνει οπουδήποτε: σε αίθουσα, αυλή, ανοιχτό χώρο
- Δεν χρειάζεται κανενός είδους προετοιμασία (π.χ. πρόβες), παρά μόνο το υπάρχον γνωστικό υπόβαθρο των μελών της Ομάδας, στο οποίο (υπόβαθρο) πρέπει να έχουμε εμπιστοσύνη
- Δεν απαιτούνται ικανότητες ηθοποιού

Δεν πρέπει ν' απογοητευτούμε, αν το Π.Ρ. δεν αποδώσει για πρώτη φορά. Σε κάθε επανάληψη, θα διορθώνουμε τα σφάλματά μας και αποκτούμε εμπειρίες. Επίσης ο τρόπος που προτείνεται εδώ (σχετικά απλοποιημένος), έχει το πλεονέκτημα ότι είναι εφαρμόσιμο από τον καθένα «μη ειδικό», σε τέτοιες τεχνικές.

Το Παιχνίδι Ρόλων φυσικά, δεν είναι εργαλείο μόνο για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, αλλά έχει εφαρμογές και σε άλλες περιπτώσεις όπως π.χ. στην επιμόρφωση ενηλίκων.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Π
Ε
Ρ
Ι
Β
Α
Λ
Λ
Ο
Ν
Τ
ΙΚ
Η

“Που πατάει και που πηγαίνει” η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση;

Ξεκινάμε την αναζήτηση
συζητώντας με δύο
έμπειρους εκπαιδευτικούς
που πολλὰ χρόνια υλοποιούν
προγράμματα Π.Ε στο
σχολείο!

η ΠΕ

στη σχολική πραγματικότητα

Επιμέλεια: Δ. Σουβατζή

Ο Κώστας Στυλιάδης είναι Βιολόγος και διδάσκει εδώ και αρκετά χρόνια στο Πειραματικό Σχολείο του ΑΠΘ. Σχολείο που αναπτύσσει πολλές δράσεις και πολισμό, μέσα στην πόλη της Θεσσαλονίκης. Ο Κώστας Στυλιάδης ασχολείται με την Π.Ε, περίπου από το 1991

- Με τι κριτήριο επιλέγετε συνήθως το θέμα σας, ως Περιβαλλοντική Ομάδα; (π. χ έξοδος – εκδρομή, ανάπτυξη δράσης, επικαιρότητα;)

Δεν υπάρχει ένα σταθερό κριτήριο επιλογής προγράμματος. Μπορεί να είναι ένα θέμα της επικαιρότητας ή να εξαρτάται από τις επιθυμίες των παιδιών της Περιβαλλοντικής Ομάδας. Νομίζω ότι με οποιοδήποτε θέμα κι αν καταπιαστούμε, μπορεί να ενταχθεί η εκδρομή, ή η επίσκεψη και η ανάπτυξη δράσης, οπότε αυτά τα κριτήρια ίσως παίζουν πολύ μικρότερο ρόλο. Επιπλέον υπάρχουν και οι προσωπικές επιλογές ή τα ενδιαφέροντα. Προσωπικά, μου αρέσουν περισσότερο τα θέματα που περιέχουν ή εμπλέκουν με κάποιο τρόπο τη βιολογία. Πάντα νομίζω το επιστημονικό background του συντονιστή, παίζει σημαντικό ρόλο. Το θέμα που επιλέγεται τελικά από τη ΠΟ, είναι ένας συνδυασμός όλων αυτών των παραγόντων.

- Τι θα έλεγες για τις συνθήκες μέσα στις οποίες πραγματοποιείται ένα πρόγραμμα Π.Ε;

Τα προγράμματα Π.Ε στα σχολεία γίνονται συνήθως με πίεση χρόνου, επειδή τα παιδιά έχουν πολλές εξωσχολικές αλλά και ενδοσχολικές υποχρεώσεις. Επίσης, υπάρχει και η έλλειψη κατάλληλου χώρου για τις συναντήσεις, αλλά και λειψή χρηματοδότηση και έλλειψη τεχνικών μέσων. Μερικές φορές, αντιμετωπίζονται αυτές οι προσπάθειες και με μια κάποια δυσπιστία μέσα στο σχολικό περιβάλλον.

Αλλά ταυτόχρονα, γίνονται και με όρεξη, φαντασία, δημιουργικότητα, αλλά αναπτύσσεται και μια επινοητικότητα στην αντιμετώπιση των δυσκολιών.

- Ποιοι είναι για σένα οι πρωταρχικοί στόχοι σε ένα πρόγραμμα Π.Ε και κατά πόσο διαπιστώνεις να προσεγγίζονται; (Θεωρία – πράξη)

Οι στόχοι ενός προγράμματος ΠΕ έχουν διάφορες πλευρές. Άλλοι αφορούν στα παιδιά που συμμετέχουν και άλλοι στο ίδιο το πρόγραμμα.

Σχετικά με τα παιδιά, οι στόχοι που τίθενται σε ένα πρόγραμμα, αφορούν την ευαισθητοποίηση τους για το περιβαλλοντικό θέμα του προγράμματος και την απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων. Αυτά στα περισσότερα προγράμματα, υπάρχουν και πραγματοποιούνται. Νομίζω όμως, ότι στους στόχους πρέπει να περιλαμβάνεται πάντα και κάποια μορφή δράσης.

Σημαντικό επίσης θεωρώ, την ολοκλήρωση ενός προγράμματος και την παρουσίαση του στη σχολική κοινότητα, αλλά και ευρύτερα.

Θα πρέπει όμως να ληφθεί υπόψη η σχολική πραγματικότητα και οι υποχρεώσεις των παιδιών. Έτσι τα προγράμματα θα πρέπει να θέτουν εφικτούς στόχους και να λαμβάνουν υπόψη τις συνολικές υποχρεώσεις και τα ενδιαφέροντα των παιδιών.

Για το πώς διαπιστώνεται ότι οι στόχοι του προγράμματος πραγματοποιούνται;

Πρώτα από όλα από το τελικό τους αποτέλεσμα, ολοκληρώθηκαν οι στόχοι που είχαν τεθεί;

Δεύτερον, από τη γνώμη των παιδιών που συμμετείχαν, την οποία μπορεί κανείς να τη γνωρίσει είτε με ένα φύλλο αξιολόγησης, είτε με μια καλά οργανωμένη συζήτηση.

Εκείνο όμως που δείχνει καλύτερα αν επιτεύχθηκαν οι στόχοι του προγράμματος είναι, το πώς και τι θυμούνται τα παιδιά μετά από χρόνια. Μερικές φορές συναντάμε παιδιά μετά από μερικά χρόνια και ένα από τα πράγματα που θυμούνται από το σχολείο και έχει μείνει θετικά στη μνήμη τους, είναι η συμμετοχή τους στο πρόγραμμα ΠΕ. Το τι και το πώς θυμούνται από αυτή την εμπειρία του σχολείου τους, είναι ένα καλό κριτήριο για ένα πρόγραμμα.

- Πως νομίζεις θα προσδιορίζαμε ένα πρόγραμμα Π.Ε, ως ένα «καλό» πρόγραμμα Π.Ε;

η ΠΕ

στη σχολική πραγματικότητα

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Η
Σ
Υ
Ν
Ε
Ν
Τ
Ε
Υ
Ξ
Η

Κατά την άποψή μου ένα «καλό» πρόγραμμα είναι αυτό που μπορεί να συνδυάσει όλους τους στόχους που αναφέρει η θεωρία, για το πώς πρέπει να είναι ένα πρόγραμμα ΠΕ. Δηλαδή να κινητοποιεί με πολλούς και διαφορετικούς τρόπους τα παιδιά, τόσο για την ευαισθητοποίησή τους, ως προς τα περιβαλλοντικά ζητήματα που να τους οδηγεί σε μια αλλαγή στάσης, αλλά και σε μια ανάγκη δράσης, όσο και να αναπτύσσει τις διάφορες δεξιότητές τους. Ακόμα, θα πρέπει να είναι μια διαδικασία χαράς και διασκέδασης. Όλα αυτά όμως, δε μπορούν να γίνονται όλα μαζί πάντα.

Μερικά πράγματα που βοηθούν στο να γίνεται ένα «καλό» πρόγραμμα ΠΕ είναι: Να υπάρχουν σαφείς και εφικτοί στόχοι. Πολλές φορές από την επιθυμία να γίνει ένα καλό, τέλειο πρόγραμμα ορίζονται πολλοί και υψηλοί στόχοι, που τελικά λόγω διαφόρων παραγόντων δεν πραγματοποιούνται ή γίνονται από τους εκπαιδευτικούς της ΠΟ και όχι από τα παιδιά!! Έτσι μένει κανείς με την αίσθηση του ανολοκλήρωτου και της αποτυχίας. Στόχοι που λαμβάνουν υπόψη τη σχολική πραγματικότητα και είναι μέσα στα πλαίσια του πραγματοποιήσιμου, οδηγούν σίγουρα σε ένα «καλό» πρόγραμμα.

Ένα άλλο σημαντικό ζήτημα, είναι το θέμα του προγράμματος, το οποίο θα πρέπει να παίρνει υπόψη τις επιθυμίες αλλά και τις δυνατότητες των παιδιών, που συμμετέχουν. Ακόμα στο τέλος του προγράμματος τα παιδιά θα πρέπει να νιώθουν ότι ωφελήθηκαν με κάποιο τρόπο. Σημαντικό στοιχείο στο να γίνουν τα προηγούμενα, είναι η καλή συνεργασία των εκπαιδευτικών, που αποτελούν την ΠΟ.

- Τι κινητοποιεί τους εκπαιδευτικούς ή τι τους αποτρέπει να εμπλακούν με την Π.Ε;

Είναι γεγονός ότι ένα μικρό ποσοστό των εκπαιδευτικών ασχολείται με τη ΠΕ.

Δε νομίζω όμως ότι υπάρχει κάποιος λόγος που να τους αποτρέπει στο να ασχοληθούν με προγράμματα ΠΕ, αλλά δε φαίνεται η ΠΕ να ελκύει τόσο, όσο να τους βοηθήσει να υπερβούν τις δυσκολίες που φαντάζονται ότι υπάρχουν στις διαδικασίες ενός προγράμματος ΠΕ.

Μερικοί παράγοντες που εμποδίζουν τη συμμετοχή,

είναι η έλλειψη χρόνου και η έλλειψη ευαισθησίας για τα περιβαλλοντικά ζητήματα. Υπάρχει ακόμα και το θέμα, ότι δεν έχουν πειστεί όλοι οι εκπαιδευτικοί για τα πλεονεκτήματα των καινοτόμων δράσεων και της εκπαίδευσης εκτός της τάξης και του αναλυτικού προγράμματος, γιατί πιστεύουν, ότι εκπαιδευτικό έργο, γίνεται μόνο μέσα στη τάξη!

Οι εκπαιδευτικοί που συμμετέχουν στα προγράμματα ΠΕ, θεωρώ ότι συμμετέχουν σε αυτά, κυρίως γιατί νιώθουν την ανάγκη να δράσουν για τα περιβαλλοντικά ζητήματα και η ΠΕ δίνει τη δυνατότητα αυτή, αλλά και γιατί βλέπουν στις μεθόδους της ΠΕ, τις δυνατότητες για ένα διαφορετικό σχολείο.

Υπάρχει και το θέμα της εμπλοκής εκπαιδευτικών, απλά και μόνο για τη συμπλήρωση του ωραρίου τους! Όμως σε αυτή τη περίπτωση νομίζω, ότι παίζεται ένα στοίχημα: στο να μείνουν και να συνεχίσουν με τα προγράμματα και αυτοί οι εκπαιδευτικοί.

- Σε όλη την πορεία εμπλοκής σου με την Π.Ε, τι βρίσκεις να έχει αλλάξει; (σε σένα, στο θεσμό, στη σχολική πραγματικότητα κλπ)

- Είναι δηλαδή σήμερα η Π.Ε μια εκπαιδευτική καινοτομία και κατά πόσο επηρεάζει τη σχολική ζωή ή την εκπαιδευτική μας πρακτική;

Στα χρόνια που ασχολούμαι με τη ΠΕ έχω συμμετάσχει σε 15 περίπου προγράμματα ΠΕ.

Αν συγκρίνω τον τρόπο που έγιναν τα πρώτα, με τον τρόπο που έγιναν τα τελευταία, βλέπω μεγάλες διαφορές. Τα τελευταία τα θεωρώ περισσότερο ολοκληρωμένα. Σε αυτό βοήθησε η εμπειρία, αλλά και τα διάφορα σεμινάρια που παρακολούθησα όλα αυτά τα χρόνια. Βοήθησε ακόμα και η αποδοχή πια, της ΠΕ στο σχολείο.

Στη σχολική πραγματικότητα τα προγράμματα ΠΕ δε φαίνονται πια «ξένα» στο σχολικό περιβάλλον και οι μαθητές και οι μαθήτριες, όπως και οι γονείς τους, γνωρίζουν ότι γίνονται προγράμματα ΠΕ, είτε στο σχολείο τους, είτε σε άλλα και γενικά έχουν καλή γνώμη για τα προγράμματα.

Η ΠΕ παραμένει καινοτόμος δράση στο σχολείο, ε-

ξαιτίας των μεθόδων που εφαρμόζονται σε αυτή. Δεν έχει όμως την αποκλειστικότητα της καινοτομίας. Υπάρχουν και άλλα προγράμματα πχ Αγωγής Υγείας Πολιτιστικά, που και αυτά τα θεωρώ ότι ανήκουν στις καινοτόμες δράσεις.

Όμως, παρόλες τις δυσκολίες που συναντά η ΠΕ και την ποιότητα των προγραμμάτων της, έχουν γίνει χιλιάδες προγράμματα στα σχολεία, όπως και επισκέψεις στα ΚΠΕ, που δε μπορεί παρά να έχουν επηρεάσει σε κάποιο βαθμό, όλους όσους ασχολήθηκαν με αυτά.

- Τι θα μπορούσες να πεις, με την πείρα που έχεις, για την «εξέλιξη» ή την «αποτελεσματικότητα» της Π.Ε;

Για το θεσμό της ΠΕ, όλα αυτά τα χρόνια πιστεύω, ότι μετά από μια συνεχή πορεία ανάπτυξης και διάδοσης στο σχολικό χώρο, έχει φτάσει με σε μια στασιμότητα. Όχι ότι δεν γίνονται προγράμματα και μάλιστα σε πολύ καλύτερο επίπεδο από πριν, αλλά το ποσοστό των εμπλεκόμενων με τη ΠΕ, νομίζω ότι παραμένει σταθερό! Δεν έχω γιαυτό κάποια ερμηνεία και δεν μπορώ να προτείνω κάτι. Είναι μια διαπίστωση! Θα πρέπει το θέμα αυτό, να απασχολήσει την ΠΕΕΚΠΕ, αλλά και όσους ασχολούνται με την ΠΕ.

Ένα άλλο ζήτημα που με προβληματίζει είναι η επίδραση που ασκούν τα προγράμματα ΠΕ, στα παιδιά, στις οικογένειες τους, στο σχολείο. Η ευαισθητοποίηση των παιδιών σε ζητήματα του περιβάλλοντος και αλλαγή στάσης και συμπεριφοράς είναι μακροχρόνια και ουσιαστική ή υπάρχει μόνο, όσο αυτά βρίσκονται στο σχολείο και όταν αποφοιτήσουν τα ξεχνούν όλα; Παρατηρώ ότι, πολλά από τα παιδιά που αποφοίτησαν, θυμούνται θετικά τη ΠΕ, όμως δεν μου είναι ξεκάθαρο αν θυμούνται τις διαδικασίες και τις εκδρομές ή και τα θέματα που είχαν ασχοληθεί!

Τελικά πιστεύω ότι η ΠΕ έχει φτάσει σε ένα σημείο ωριμότητας, συσσωρευμένης εμπειρίας, αλλά και στασιμότητας και θα πρέπει να αναζητήσει «το μεγάλο βήμα» προς τα εμπρός!!

η ΠΕ

στη σχολική πραγματικότητα

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Ο Γιώργος Καρούμπης είναι μαθηματικός στο 3ο Γυμνάσιο Κορδελιού και έχει ασχοληθεί με την Π.Ε περίπου δώδεκα χρόνια, συμμετέχοντας κυρίως σε πολλά θεματικά δίκτυα, όπως: «Το ποτάμι», «Η Θάλασσα», «Σχολικές αυλές» κ.α

- Πόσα χρόνια ασχολείσαι με την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση;

Από το 1993, δηλαδή 12 χρόνια. Πέρυσι πήρα την απόφαση να μην ασχοληθώ ξανά με προγράμματα Π.Ε, έχοντας πειστεί ότι δεν είναι αποτελεσματικά και έχοντας απογοητευθεί από την απουσία διάθεσης συζήτησης πάνω στα προβλήματα της Π.Ε, από όσους ασχολούνται μ' αυτήν (ΠΕΕΚΠΕ, υπεύθυνοι Π.Ε και Κ.Π.Ε)

- Με τι κριτήριο επιλέγατε συνήθως ο θέμα σας ως Περιβαλλοντική Ομάδα;

Τα πρώτα χρόνια έκανα την επιλογή μαζί με την Ομάδα, με βάση τις θεωρητικές κατευθύνσεις (ενδιαφέρον των μαθητών, εγγύτητα του χώρου), όμως διαπίστωσα ότι ουσιαστικά η προσωπική μου επιλογή, ήταν αυτή που μετρούσε. Οι μαθητές αδυνατούσαν να συμμετέχουν ουσιαστικά στη συζήτηση, γιατί οι περισσότεροι δεν ήταν ευαισθητοποιημένοι σε θέματα περιβάλλοντος και οι λόγοι συμμετοχής τους στην Π.Ο ήταν, η εκδρομή ή η παρέα. Οι άλλοι συνάδελφοι της Π.Ο, στις περισσότερες περιπτώσεις δεν είχαν άποψη. Συμμετείχαν για να συμπληρώσουν το ωράριο τους. Έτσι τα επόμενα χρόνια η προσωπική επιλογή ήταν κυρίαρχη, με κύριο κριτήριο τη δυνατότητα συμμετοχής σε δίκτυο Π.Ε.

- Σε όλη την πορεία της εμπλοκής σου με την Π.Ε, τι βρίσκεις να έχει αλλάξει;

Δεν έχουν γίνει θεαματικές αλλαγές στο διοικητικό πλαίσιο, την οικονομική στήριξη, την επιμόρφωση. Αυτό οδήγησε σε απογοήτευση και μπήκαν σε άλλη βάση τα κριτήρια ενασχόλησης των συναδέλφων με την Π.Ε. Χάθηκε το στοιχείο της ανιδιοτέλειας και της συλλογικότητας. Οι περισσότεροι συνάδελφοι ασχολούνται σήμερα με την Π.Ε, όχι γιατί πιστεύουν σ' αυτήν, αλλά για άλλους λόγους (συμπλήρωμα ωραρίου – υπερωρίες). Αν και ο αριθμός των προγραμμάτων έχει μεγαλώσει, τα περισσότερα γίνονται τυπικά, τα δίκτυα στις περισσότερες περιπτώσεις έχουν χάσει τον αρχικό τους χαρακτήρα – της ουσιαστικής συμμετοχής και της ανταλλαγής εμπειριών – και έχουν μετατραπεί σε μια τυπική διαδικασία μιας απλής βεβαίωσης συμμετοχής ή στην καλύτερη περίπτωση, ενός επιμορφωτικού σεμιναρίου. Είναι έντονη επίσης η γραφειοκρατικοποίηση του θεσμού, τόσο στις διαδικασίες σύνταξης ελέγχου, χρηματοδότησης ενός προγράμματος Π.Ε, όσο και σε επίπεδο Κ.Π.Ε και υπεύθυνων Π.Ε. Αρκετοί από τους συναδέλφους που βρίσκονται σε θέσεις ευθύνης χρησιμοποιούν τη θέση τους για προσωπικό όφελος.

- Ποιοι είναι για σένα οι πρωταρχικοί στόχοι σε ένα πρόγραμμα Π.Ε και κατά πόσο διαπιστώνεις να προσεγγίζονται; (Θεωρία – Πράξη)

Η γνωριμία, η ευαισθητοποίηση και τελικά η αλλαγή συνείδησης, σε θέματα περιβάλλοντος. Όμως η επίτευξη αυτών των στόχων μέσα από ένα πρόγραμμα Π.Ε είναι μακρινό όνειρο. Η θεωρία των προγραμμάτων Π.Ε απέχει πολύ από την πράξη. Δεν υπάρχει διάλογος ανάμεσα σ' αυτούς που διατυπώνουν τις θεωρίες και σ' αυτούς που τις εφαρμόζουν. Αυτό που συνήθως ακούγεται, είναι οι ανεπάρκειες των συναδέλφων που κάνουν προγράμματα. Δεν μπαίνει όμως το ερώτημα μήπως εκτός από τις ανεπάρκειες – που είναι όντως υπαρκτές – υπάρχουν προβλήματα και με την ίδια τη θεωρία;

- Τι μπορείς να πεις από την πείρα που έχεις για την εξέλιξη και την αποτελεσματικότητα της Π.Ε;

Μέσα από την αξιολόγηση των προγραμμάτων Π.Ε που έκανα αυτά τα χρόνια, βγαίνει το συμπέρασμα, ότι προσεγγίζονται μόνο γνωστικοί στόχοι και όχι πάντα ολοκληρωμένα. Εξακολουθεί να υπάρχει το πρόβλημα του χρόνου, που υπήρχε από την αρχή εφαρμογής του θεσμού. Ο αριθμός των μαθητών που καλύπτει το πρόγραμμα Π.Ε, τόσο σε κάθε σχολείο, όσο και συνολικά, είναι ελάχιστος. Γι αυτούς τους λόγους, πιστεύω, ότι δεν μπορούμε να συνεχίσουμε την Π.Ε μέσα από το θεσμό των προγραμμάτων, αλλά πρέπει να προσανατολιστούμε σε άλλους δρόμους. Να ανοίξει μια συζήτηση για το ποιοι θα είναι αυτοί – με κύρια κατεύθυνση, κατά τη γνώμη μου- την ένταξη της Π.Ε μέσα στην εκπαιδευτική διαδικασία.

προγράμματα Π.Ε. στα σχολεία

Επιμέλεια Ρούλα Γκόλιου

Η ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΧΙΟ

Το νησί της Χίου προσφέρει στους μαθητές και εκπαιδευτικούς ποικίλα ερεθίσματα για προγράμματα Π.Ε. Ξεφυλλίζοντας το έντυπο «**Η περιβαλλοντική αγωγή στη Χίο**» κατά το σχ. Έτος 2005- 06, που επιμελήθηκε ο υπεύθυνος Π.Ε. Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Κωνσταντίνος Βούκουλας, θαυμάζουμε την δημιουργικότητα και επινοητικότητα των μαθητών και διαπιστώνουμε το έργο που παράγεται μέσα τις Περιβαλλοντικές Ομάδες. Σταχυολογούμε και παρουσιάζουμε εδώ κάποιες από τις δραστηριότητες των ομάδων στα σχολεία της Χίου .

- Φύτεψαν 85 δένδρα και φυτά στο χώρο του σχολείου τους ,αφού προηγουμένως προετοίμασαν το έδαφος με σκάψιμο , μεταφορά γόνιμου χώματος κλπ. Μετά το φύτεμα κατασκεύασαν και δίκτυο ποτίσματος. **Γυμνάσιο-Λ.Τ. Ψαρών**
- Σχεδίασαν και κατασκεύασαν σε τοίχο της αυλής του σχολείου τους το μεγαλύτερο ίσως (όπως λένε) σύγχρονο ψηφιδωτό που έχει κατασκευαστεί την

Ελλάδα. Έτσι πέρα από τα προσωπικά ωφέλη της συμμετοχής τους , βελτίωσαν την αισθητική εικόνα του σχολείου και πέτυχαν την αποτελεσματική προστασία του τοίχου από την υγρασία. **1ο ΤΕΕ Χίου**

- Κατασκεύασαν λιμνοδεξαμενή και κανάλια στην οροφή του θερμοκηπίου τους για τη συλλογή βρόχινου νερού και την αξιοποίησή του για άρδευση (**Ειδικό Εργαστήριο Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και κατάρτισης Ε.Ε.Ε.Κ Χίου**)

- Κατασκεύασαν μετά από μελέτη, μακέτα ενός συγκεκριμένου τύπου πλοίου (αν κατάλαβα σωστά) στην οποία παρουσιάζουν έναν αναλλακτικό τρόπο αποστράγγισης του κύτους του πλοίου με σκοπό την πρόληψη ατυχηματικής ρύπανσης του θαλάσσιου περιβάλλοντος. Την μακέτα υπέβαλλαν σε πειράματα για την τεκμηρίωση της υπόθεσής τους. (**ΤΕΕ Βροντάδου**)

- Έμαθαν να προσανατολίζονται στο χώρο με ποικίλους τρόπους, να μελετούν τους χάρτες, να δένουν κόμπους, να στήνουν σκηνές και γενικά να επιβιώνουν στο φυσικό περιβάλλον . **Γυμνάσιο Καλλιμασιών**

- Οργάνωσαν πρόγραμμα ανακύκλωσης μπαταριών και έστειλαν για ανακύκλωση 60 κιλά μπαταρίες !! **1Ο ΤΕΕ Χίου**

- Ανακάλυψαν την υπόγεια ομορφιά του σπηλαίου Συκιάς των Ολύμπων που βρίσκεται στην περιοχή τους αλλά του σπηλαίου του Διρού **Ενιαίο Λύκειο Καλαμωτής**

- Μελέτησαν την θαυμαστή αρχιτεκτονική των παραδοσιακών οικισμών της Χίου, τις κατοικίες στα Μαστιχοχώρια και στη Βόρεια Χίο, την ακρόπολη και το τείχος στον Ανάβατο. **Γυμνάσιο Κάμπου Χίου**

- Περιποιήθηκαν τον εξωτερικό χώρο του σχολείου τους , έβαψαν , κλάδεψαν , ξεχορτάρισαν, φύτεψαν καλλωπιστικά φυτά και . . . καλλιέργησαν πατάτες!!! **1ο Ενιαίο Λύκειο Χίου**

- Μεταμόρφωσαν τον κήπο σε στολίδι του σχολείου τους **Γυμνάσιο Καλαμωτής, Γυμνάσιο Κάμπου Χίου**

- Ίδρυσαν πεζοπορική ομάδα και γνώρισαν τα μονοπάτια και τη φύση της περιοχής τους, με οργανωμένες πεζοπορίες, ενώ ταυτόχρονα συνειδητοποίησαν την ευεργεσία της σωματικής άσκησης. **1ο Ενιαίο Λύκειο Χίου**

Εκτός από τους υπεύθυνους Π.Ε. των νομών, εκείνοι που μπορούν να αποκτήσουν μια εικόνα του έργου που επιτελείται στα σχολεία μέσα από τα προγράμματα Π.Ε. και την έκδοση περιβαλλοντικών εντύπων είμαστε κι εμείς, οι συντάκτες του περιοδικού και ιδιαίτερα της στήλης αυτής, που είμαστε αποδέκτες ενός μέρους των λευκωμάτων ,εντύπων , CDs που είναι καρποί των προγραμμάτων Π.Ε.

Αν μη τι άλλο , η Π.Ε. όπως και άλλα προγράμματα, δίνουν την ευκαιρία σε όλο το δημιουργικό δυναμικό της εκπαίδευσης , εκπαιδευτικούς και μαθητές να εκφράσουν αυτό το δυναμικό τους και την ανάγκη τους για μια άλλη εκπαίδευση και να πάνε έτσι τα πράγματα πιο πέρα.

Η αναζήτηση της σχέσης της Ορθοδοξίας με το σεβασμό και την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος (βλ. Προγράμματα Π.Ε. Χίου) είναι μια νέα διάσταση στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση που χρήζει κάποιων ιδιαίτερης επισημάνσης.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ Π.Ε. ΣΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

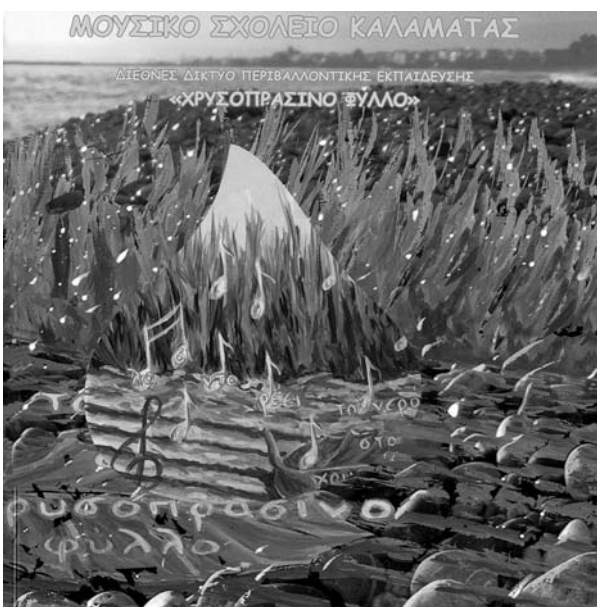
- Περιηγήθηκαν τους τόπους της Χίου που έχουν περιγραφεί από την νεοελληνική λογοτεχνία **2ο Ενιαίο Λύκειο Χίου Λιβάνειον**
- Μελέτησαν τη σχέση της Ορθόδοξης παράδοσης με το φυσικό περιβάλλον. Οργάνωσαν δενδροφύτευση στην τοποθεσία Άγιος Δημήτριος και καθαρισμό της παραλίας των Μεστών. **2ο Γυμνάσιο Χίου**
- Επισκέφθηκαν το Άγιο Όρος. Μελέτησαν το φυσικό περιβάλλον του και την επίδραση που ασκεί στη ζωή των μοναχών. **Ενιαίο Λύκειο Καρδαμύλων.**
- Περιηγήθηκαν μοναστήρια της περιοχής τους και ενημερώθηκαν για τη σχέση σημαντικών προσώπων της Εκκλησίας με το φυσικό περιβάλλον και το σεβασμό τους σε αυτό. **Μουσικό Γυμνάσιο Χίου**
- Ενημερώθηκαν για τους τρόπους οικολογικής αυτοκίνησης. **Γυμνάσιο Καλλιμασιás Χίου**
- Έμαθαν ποιες επεμβάσεις του ανθρώπου στο περιβάλλον επηρεάζουν την υγεία **ΤΕΕ Καρδαμύλων**
- Έζησαν την ολική έκλειψη ηλίου από τη Ρόδο **1ο Γυμνάσιο Χίου**
- Ασχολήθηκαν με την καλλιέργεια της μαστίχας και τις συνέπειές της στη ζωή των κατοίκων **Γυμνάσιο Καλλιμασιás Χίου**
- Ενημερώθηκαν για την ποιότητα του νερού και το αρδευτικό πρόβλημα της Χίου **1ο ΤΕΕ Χίου**
- Σχεδίασαν με δικό τους τρόπο τις πρώτες βοήθειες σε περίπτωση πνιγμού. **Γυμνάσιο Οινουσσών**

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΠΕ στα σχολεία

ΜΟΥΣΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ

... «*Αν ευχαριστήσουμε το νερό που θα πιούμε, βάζουμε μέσα μας ένα φάρμακο, αν ευχαριστήσουμε τη λίμνη ή το ποτάμι που περνάμε, θα μας στείλει την αντίστοιχη θετικότητα πίσω. Τότε θα καταλάβουμε ότι αν νοιώθουμε αδιαφορία για τη φύση, ζούμε σε μια ωρολογιακή βόμβα, ενώ αν νοιώσουμε ευγνωμοσύνη για αυτήν ζούμε σ' ένα θεραπευτικό θερμοκήπιο.*»...

«**Η διαχείριση του νερού στην πόλη μας**
«**Λα σι ντο ρέ...ει το νερό στο χρυσοπράσινο φύλλο**»

Συντονίστριες Εκπαιδευτικοί : Τρισεύγενη Πουλοπούλου, φιλόλογος
Χαρά Πίσχου, μουσικός
Π.Ο. Β' και Γ' Γυμνασίου (15 μαθητές)
Μια εξαιρετικά καλαίσθητη έκδοση και ένα επίσης εξαιρετικό οπτικοακουστικό CD με στίχους και μουσική από τους μαθητές είναι καρποί του διετούς Προγράμματος Π.Ε. του Μουσικού Σχολείου Καλαμάτας : «**Η διαχείριση του νερού στην πόλη μας**» -

«**Λα σι ντο ρέ...ει το νερό στο χρυσοπράσινο φύλλο**».

Το πρόγραμμα υλοποιήθηκε στα Πλαίσια του διεθνούς δικτύου διασχολικών συμπράξεων το «Χρυσοπράσινο φύλλο» το οποίο συντονίζεται από το ΚΠΕ Αργυρούπολης και στο οποίο συμμετέχουν σχολεία από την Ελλάδα και την Κύπρο.

Το Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας συμμετείχε στο Πρόγραμμα κατά τα σχολ. Έτη 2001-02, 2002-03 συμπράττοντας με το Γυμνάσιο Αγλαντζιάς Λευκωσίας.

Το πρόγραμμα υλοποιήθηκε με ζήλο και ενθουσιασμό μέσα από θεατρικό έργο, ποίηση και τραγούδια που «από τη μια μεριά υμνούν το νερό ως το μέγιστο αγα-

θό της ζωής και από την άλλη προειδοποιούν για τις τραγικές συνέπειες της μη ορθής διαχείρισής του από τον άνθρωπο». Η Π.Ο. απεκόμισε πλούσιες εμπειρίες μέσα από συνεντεύξεις και εκπαιδευτικές επισκέψεις. Η συνεργασία εξ άλλου μεταξύ των μαθητών των δύο σχολείων ήταν άψογη με ανταλλαγή απόψεων και υλικού.

Την άνοιξη του 2003 η δουλειά των ομάδων παρουσιάστηκε στην Καλαμάτα και Λευκωσία με αντίστοιχες επισκέψεις των ομάδων, δίνοντας την ευκαιρία της επαφής και γνωριμίας στα ελληνοκύπρια από τα δύο σχολεία και χαρίζοντάς τους μοναδικές εμπειρίες..

Το πρόγραμμα υποστηρίχθηκε από το ΚΠΕ Καλαμάτας και το Δήμο Καλαμάτας

Το δίκτυο «Χρυσοπράσινο Φύλλο

Το διεθνές δίκτυο διασχολικών συμπράξεων «Χρυσοπράσινο Φύλλο» λειτουργεί από το 1994 και συντονίζεται από το ΚΠΕ Αργυρούπολης. Στο δίκτυο συμμετείχαν 15 σχολεία από την Ελλάδα που συνεργάστηκαν με ισάριθμα σχολεία από την Κύπρο σε κοινά διετή προγράμματα Π.Ε.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ Π.Ε. στα σχολεία

Τη σχολική χρονιά 2005-2006, στο 36ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών, εκπονήσαμε με τα παιδιά της Δευτέρας Τάξης του Δημοτικού Σχολείου και σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο Αιγαίου το Πρόγραμμα Π.Ε με θέμα: τη “Θάλασσα”.

Βασικό κριτήριο για την επιλογή του θέματός μας ήταν, ότι η θάλασσα ανήκει στο κοντινό περιβάλλον των παιδιών και αποτελεί κοινή εμπειρία των μαθητών και μαθητριών μιας πολύ-πολιτισμικής τάξης, αφού οι μαθητές της προέρχονταν από τις χώρες: Ελλάδα, Αλβανία, Πολωνία, Φιλιππίνες που όλες έχουν θάλασσα. Επομένως, συνδέεται άμεσα με τα ενδιαφέροντα, τις εμπειρίες και τα βιώματα των παιδιών. Οι στόχοι που τέθηκαν ήταν: γνωστικοί, συναισθηματικοί, ψυχοκινητικοί, περιβαλλοντικοί, αειφορικοί, αισθητικοί, κοινωνικοί, συμμετοχικοί και διαπολιτισμικοί.

Αρχικά, οι μαθητές κι οι μαθήτριές μας εργάστηκαν σε δυάδες πάνω σε δεκαπέντε παιχνίδια γνωριμίας και συνεργασίας (1) & (10), έγινε συζήτηση σχετικά με τη “Θάλασσα” και δημιουργήσαμε την «αράχνη του θεματός» μας.

Στη συνέχεια, τα παιδιά χωρίστηκαν σε πέντε ανομοιογενείς Ομάδες. Ζωγράφισαν τα Φυτά και τα Ζώα της Θάλασσας (7) τα έφτιαξαν με πλαστελίνη και με έγχρωμες φωτοτυπίες από περιοδικά “ΓΕΩ”, έφτιαξαν πέντε κολλάζ. Αφού ανίχνευσαν, στο Παγκόσμιο χάρτη(8) τις τέσσερις χώρες τους, από τις οποίες κατόγονται, έκαναν άλλα τέσσερα κολλάζ.

Πήραν, ακόμα, πέντε Συνεντεύξεις από τους γονείς τους κι έμαθαν δύο Μύθους, τέσσερα Παραμύθια κι ένα Παιχνίδι σχετικά με τη “Θάλασσα”, από την Ελλάδα, την Αλβανία, την Πολωνία, και τις Φιλιππίνες, και με βάση αυτά, ζωγράφισαν κι έγραψαν ομαδικά όποιο Παραμύθι ή Παιχνίδι τους άρεσε, αντίστοιχα. Ταυτόχρονα, διαβάσαμε τα Παραμύθια: “**Στη Θάλασσα μία φορά...**” (13) και “**τις 10 Μικρές Θαλασσινές Σταγόνες**” (9) και συνδέσαμε το θέμα μας με τη Λογοτεχνία.

Ακόμα αναπτύξαμε δραστηριότητες σχετικές με τη θάλασσα μέσα στα μαθήματα της Γλώσσας (-Κείμενα, Τραγούδια, Ανέκδοτα κι Ανίγματα, τα παιδιά απάντησαν σε ερωτήσεις κατανόησης, έκαναν

γλωσσικές ασκήσεις, έγιναν παιχνίδια -(3)) αλλά και στα Μαθηματικά (- έλυσαν Προβλήματα - επηρεασμένοι από το βιβλίο “Τα Μαθηματικά μου” -(12))

Έρθε μάλιστα η “Μεσόγειος S.O.S.” στο Σχολείο μας και τα παιδιά με βάση τα ολάιτς που είδαν ζωγράφισαν.

Συζητήσαμε ακόμα για τους κινδύνους που απειλούν τη “Θάλασσα” κι έγιναν δραστηριότητες σχετικά με την Προστασία της (7)

Παράλληλα, τα παιδιά ζωγράφισαν κι έγραψαν Ομαδικά το δικό τους Παραμύθι (“**Τα 1050 χελωνάκια ...**”) και στις 14/06/06, παρουσίασαν στη Γιορτή μας δραματοποιημένο το Παραμύθι “**Ο Τριγωνοψαρούλης εναντίον του Μεγάλου Καρχαρία**” (6) & (11) Τους δώσαμε ακόμα Επαίνους για την εμπλοκή του στο Πρόγραμμά και τα Παραμύθια του Β. Ηλιόπουλου: “**Ο Τριγωνοψαρούλης**” ή “**Ο Τριγωνοψαρούλης, ο Μαυρολέπιος κι ο τελευταίος Ιππόκαμπος**” (4) & (5)

Κατά τη διάρκεια του Προγράμματος αυτού, επισκεφθήκαμε την Περιβαλλοντική Οργάνωση “Αρχέλων” στη Γλυφάδα, το Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Αργυρούπολης κι οι μαθητές κι οι μαθήτριές μας μάξερσαν τα σκουπίδια από μία παραλία στον Άλιμο, όπου τοποθέτησαν έξι πινακίδες, προκειμένου να προστατέψουν τη “Θάλασσα” (-“**ΝΑ ΜΗΝ ΠΕΤΑΤΕ ΣΚΟΥΠΙΔΙΑ**”, “πρέπει να είναι καθαρή η παραλία”, “**ΝΑ ΔΙΑΤΗΡΟΥΜΕ ΚΑΘΑΡΕΣ ΤΙΣ ΠΑΡΑΛΙΕΣ**”, “Πρέπει να προσέχουμε τη θάλασσα”, “**Να μην πετάμε σκουπίδια στη θάλασσα**” και “**36ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών**”-). Έγιναν και μέλη της Παιδικής Ημετερας.

Αξιολόγηση γινόταν πάντα και ήταν Αρχική, Διαμορφωτική και Τελική.

Συμπέρασμα

Θέλουμε να πιστεύουμε ότι οι αρχικοί μας στόχοι επιτεύχθηκαν κι ότι οι μαθητές κι οι μαθήτριές μας συνέβαλαν καθοριστικά στη διάδοση πάντως αυτής της εμπειρίας, μέσα στο σχολείο κι ευρύτερα στην κοινωνία. Χάρηκαν κιόλας, ένα συναίσθημα που νιώθουμε κι εμείς κάθε φορά που συνεργαζόμαστε με παιδιά.

36ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών Θέμα: “ΘΑΛΑΣΣΑ”

Οι μαθητές κι οι μαθήτριές μας στον “Αρχέλων”.

Υπεύθυνη Προγράμματος Π.Ε.:
Νικολέττα Μαντζιάρη (Msc)

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ Π.Ε. ΣΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

Θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε το Πανεπιστήμιο Αιγαίου, την Κα Δημοπούλου, Υπεύθυνη Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης της Α' Διεύθυνσης Αθηνών, την Κα Βισβίκη, Διευθύντριά μας, την Κα Μαργαρίτη, Διευθύντρια του 40ου Δημοτικού Σχολείου Αθηνών, την Κα Αρώνη, γυμνάστρια, τις Κεσ Θεοδωρίδου, Ντάπα και Θερμού, συναδέλφους, τους μαθητές, τις μαθήτριες του Β'1 και τους γονείς τους.

Βιβλιογραφία

(1). Γκούβρα, Μ., Κυρίδης, Α., Μαυρικάκη, Ε. (2004), "Αγωγή Υγείας και Σχολείο", εκ. Τυπωθήτω – Δάρδανος: Αθήνα.
 (2). Δημοπούλου, Μ., Ζόμπολας, Τ., Μπαμπίλα, Ε., Χατζημικαήλ, Μ. (2001), "Περιβαλλοντική Αγωγή για μικρά παιδιά", εκ. Καλειδοσκόπιο: Αθήνα.
 (3). Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Κέντρο Διαπολιτισμικής Αγωγής, (2000), "Θάλασσα: Βιβλίο Ασκήσεων", Αθήνα.
 (4). Ηλιόπουλος, Β. (1997), "Ο Τριγωνοψαρούλης", εκ. Πατάκης: Αθήνα.
 (5). Ηλιόπουλος, Β. (1998), "Ο Τριγωνοψαρούλης, ο Μαυρολέπις κι ο τελευταίος Ιππόκαμπος", εκ. Πατάκης: Αθήνα.
 (6). Ηλιόπουλος, Β. (2002), "Ο Τριγωνοψαρούλης εναντίον του Μεγάλου Καρχαρία", εκ. Πατάκης: Αθήνα.
 (7). Μουσειοσκευή – Εκπαιδευτικό Υλικό "Μεσόγειος Θάλασσα, Πηγή Ζωής" (2002), εκ. Καλειδοσκόπιο: Αθήνα.
 (8). Πολιτικός Χάρτης του Κόσμου, (2004), εκ. Ελληνοεκδοτική: Αθήνα.
 (9). Ρώσση – Ζαΐρη, Ρ. (2004), "10 Μικρές Θαλασσινές Σταγόνες", εκ. Μίνωας: Αθήνα.
 (10). Σιρ, Δ. (2005), Σημειώσεις από το Επιμορφωτικό Σεμινάριο "Δραστηριότητες Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης και Επικοινωνίας στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση", Φιλοσοφική Σχολή, Πανεπιστήμιο Αθηνών.
 (11). Σπανουδάκης, Σ. (1994), "Η στιγμή που περνάει και χάνεται... χωρίς λόγια". (cd).
 (12). "Τα Μαθηματικά μου", Β' Τάξη Δημοτικού, Δεύτερο Μέρος, (2004), Οργανισμός Εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων, Κορυφή: Αθήνα.
 (13). 40ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών, (2005), "Στη Θάλασσα μια φορά...", 40ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών – εκ. Σύλλογος Γονέων: Αθήνα.
 Υλικά - περιοδικά "ΓΕΩ", - από τη Μεσόγειο S.O.S.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΠΕ
 στα σχολεία

**Η περιβαλλοντική εφημερίδα
 Του 72ου Δημοτικού Σχολείου
 Αθηνών**

Άλλη μια περιβαλλοντική εφημερίδα γεννήθηκε! Πρόκειται για το «**Αερόπλοιο**», την εφημερίδα της Ε΄τάξης του 72ου Δημ Σχολείου Αθηνών. Ήδη λάβαμε τα τρία πρώτα τεύχη της που είναι πλούσια σε θέματα προστασίας του περιβάλλοντος, τοπικά και παγκόσμια, ειδικά με τη μοναδική ματιά των παιδιών. Μια εφημερίδα καλαίσθητη και χαριτωμένη που αγγίζει και άλλα πολιτιστικά και κοινωνικά θέματα. Υπεύθυνες της έκδοσης είναι οι εκπαιδευτικοί Μαρία Σολάκη και Λίζα Κουντούρη. Συγχαρητήρια!

Βράβευση σχολικής εφημερίδας

Το βραβείο καλύτερης επιλογής θεμάτων απέσπασε η εφημερίδα «**Σχολική Πένα**» του **2ου Δημοτικού Σχολείου Πεύκων** στον **13ο Πανελλήνιο διαγωνισμό της εφημερίδας τα ΝΕΑ**. Ο λόγος για τον οποίο **μνημονεύουμε** τη βράβευση αυτή είναι γιατί ο **συντονιστής της εφημερίδας αυτής είναι ο Νίκος Βουδριολής που είναι ενεργό μέλος του Παραρτήματος Κεντρ. Μακεδονίας της ΠΕΕΚΠΕ καθώς και ειδικός συντάκτης του περιοδικού μας**.
Στην ταυτότητα της εφημερίδας διαβάζουμε:
Γράφεται από τους μαθητές του σχολείου
Συντάσσεται από τους γνωστούς – άγνωστους της ΣΤ'1 τάξης.
Διορθώνεται από το Νίκο Βουδριολή.
Τυπώνεται από το μπαμπά του φίλου μου.
Αναφέρουμε μερικά από τα θέματα της εφημερίδας: **Συνέντευξη με την πρόεδρο της Βουλής Άννα Ψαρούδα Μπενάκη, Ατυχήματα στο σχολείο,, Αναεώσιμες πηγές ενέργειας, Μεταλλαγμένα, Computer Hacking, Ξενοφοβία στην Ελλάδα, Τα νέα σχολικά βιβλία, Παιδική κατάθλιψη, Η βία στα γήπεδα, Τζέννιφερ Λοπέζ, Ζητείται κυλικείο, αλλά και σταυρόλεξα, sudoku κ'α. πολλά.**
Μπράβο στα παιδιά και στο δάσκαλο!

Χέρια παντού...

Ξέρω πολύ καλά τι είναι περιβάλλον γι αυτό και θα σας πω όλη την αλήθεια

Εμείς τα απλά παιδιά ξέρουμε τι είναι. έτοι μπορούμε εμείς και το εκτιμούμε

Πόδια παντού, καταπατούνε το περιβάλλον που εμείς αγαπούμε γι αυτό και εμείς αντιδρούμε κι όλους αυτούς τους κυνηγούμε.

Παντού κορμιά που δεν προσέχουν κι έτσι για την εξαφάνιση οδεύουν με τα τρακτέρ και τα αμάξια έτσι θα το ρυπαίνουν τώρα και πάντα

Όλο τον κόσμο γύρω ούτε που τον νοιάζει όμως εμάς πια δεν μας επηρεάζει

Πρέπει όλοι μας να το βοηθήσουμε πάρτε παράδειγμα εμάς που προσπαθούμε

Χέρια παντού σκουπίδια μαζεύουν που στον κάδο απευθείας πηγαίνουν για να δούμε αν όλα μπορούνε στην ανακύκλωση ξανά να βρεθούνε

Χέρια ψηλά κι όλα μπορούνε με τη θέληση απλώς να συμβούνε γι αυτό και σεις τώρα βοηθείστε το περιβάλλον απευθείας καθαρίστε.

- Πόδια παντού.....
- Παντού κορμιά.....
- Χέρια παντού σκουπίδια.....
- Χέρια ψηλά κι όλα.....
- Χέρια ψηλά κι όλα.....

31ο Γυμνάσιο Θεσσαλονίκης
 Τίτλος προγράμματος: "Αγαπώ την πόλη μου – Φροντίζω το περιβάλλον".
 Περιβαλλοντική Ομάδα: 20 μαθητές
 Υπεύθυνοι :Καράτσαλης Εμμανουήλ, Συμβουλίδου Μαρία

προγράμματα ΠΕ

Τραγούδια για την ανακύκλωση

Συνεχίζουμε Ανακύκλωση

Τα σκουπίδια αντικρίζω κάθε μέρα στο μπαλκόνι
Όταν βγω στον αέρα τα μυρίζω
Δεν αντέχω θα πεθάνω ίσως θα 'πρεπε να κάνω
Ανακύκλωση σπουδαία θα την κάνουμε παρέα
Δεν αντέχω άλλο να ζω ανάμεσά τους περπατώ
Ίσως θάπρεπε να βγω δυο λογάκια να τους πω
Τί 'ναι αυτά που μας πουλάτε
Υποσχέσεις δεν κρατάτε
Μονάχα για την ψήφο μας, μας κυνηγάτε

Ανακυκλώνω κι εγώ, ανακυκλώνεις κι εσύ, ανακυκλώνουν δικέ μου σ' όλη τη γη (δυο φορές)

Αυτά δεν περνάνε σε μας νομίζεις πως μας ξεγελάς
Εμείς δεν είμαστε απ' αυτούς που ρίχνουν σάτχη μ' ακούς;
Άκου τώρα καθαρά κάτσε στ' αβγά σου οσοβαρά
Κι άκουσε με μια φορά στη ζωή σου
Αγκώθηκα πληγώθηκα τα λάθη όλων φορτώθηκα
Εμείς κι άλλοι κιλιάδες νομίζω πως λαβώθηκα
Αυτός ο χρόνος έφυγε μας πέρασε μας ξέφυγε
Μα είμαι ακόμα σίγουρος πως έχουμε ΕΛΠΙΔΑ

Ανακυκλώνω κι εγώ, ανακυκλώνεις κι εσύ, ανακυκλώνουν δικέ μου σ' όλη τη γη (δυο φορές)

ΟΛΟΙ ΑΝΑΚΥΚΛΩΣΤΕ

Αυτό είναι η λύση
Η ζωή θα γυρίσει
Τον κόσμο να σώσει
Ελπίδες να δώσει

Χαρτί, αλουμίνιο, γυαλί, πλαστικό
Στον κάδο πετώ
Και μετά τραγουδώ (δισ)

ΟΛΟΙ ΑΝΑΚΥΚΛΩΣΤΕ

Πένυ, Σοφία, Εύα, Γλυκερία, Νεφέλη, Γεωργία, Δέσποινα, Σοφία, Βίκυ, Αθηνά και Μαρία
Πάνος, Γιώργος, Σάββας, Ευγένης, Λάμπρος, Άκος, Φίλιππος, Δημήτρης, Βαγγέλης, και Γιώργος

κλώνουν δικέ μου σ' όλη τη γη (δυο φορές)

Κι αν σκουπίδια αντικρίσω το μυαλό μου θα γυρίσω
Σε προηγούμενες χρονιές που υπήρχαν όνειρα κι ευχές
Μα αν συνεχίσουμε ξανά θα πάμε όλο και πιο μπροστά
Με εθελοντές πολλά παιδιά ενήλικες και τα λοιπά
Ανακύκλωσε κι εσύ μην περιμένεις θαύματα
Δούλεψε χέρια μυαλό κι όλα μπαίνουν σ' ένα ρυθμό
Ανακύκλωσε χαρτί γυαλί και πλαστικό
Το αλουμίνιο ξέχνα το το φέρνω εγώ

Ανακύκλωσε μαζί μας για να σώσουμε τη γη μας
Που υποφέρει και πονά μας στέλνει μήνυμα συχνά
Και μεις το έχουμε κλειστό γιατί δεν έχουμε μυαλό

Νομίζω πως κατάλαβες τα είπα πιο απλά
Μη νομίζεις φιλαράκο πως είναι μόνο αυτά

Ανακυκλώνω κι εγώ, ανακυκλώνεις κι εσύ, ανακυκλώνουν δικέ μου σ' όλη τη γη
Ανακυκλώνουμε εδώ, ανακυκλώνουμε εκεί, χέρια στον αέρα πάμε όλοι μαζί.
Ανακυκλώνουμε εδώ, ανακυκλώνουμε εκεί, χέρια στον αέρα χειροκροτάμε μαζί.

Το σκουπίδι πετώ στον κάδο
Αυτό είναι το σωστό
Μπορεί να φαίνεται λίγο
Μα είναι αρκετό
Ω! ω! αυτό είναι σωστό
Ω! ω! αυτό είναι αρκετό
Το σκουπίδι πετώ στον κάδο
Αυτό είναι το σωστό

6ο Γυμνάσιο Θεσσαλονίκης

Τίτλος: Συνεχίζουμε Ανακύκλωση
Μουσική: Δημήτρης Μποζατσιδής (Hip-Hop)
Στίχοι: Δημήτρης Μποζατσιδής, Τριαντάφυλλος Αναγνώστου
Εκτέλεση: Δημήτρης Μποζατσιδής, Τριαντάφυλλος
Ο τίτλος του φετινού προγράμματος με θέμα την ανακύκλωση ήταν "Ανακυκλώνω γιατί Γνωρίζω".
Η περιβαλλοντική ομάδα αποτελούνταν από 15 παιδιά.
Υπεύθυνοι καθηγητές: Νίκος Καζαντζίδης, Αθηνά Αφουξενίδου.

Περιβαλλοντική ομάδα 1ου Γυμνασίου Περαιάς

Υπεύθυνες: Καρατσιράκ Ευστρατία — Σαββίδου Κάλια
Συμμετείχαν 21 παιδιά

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΠΕ ΣΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

Αλλάζοντας το μοντέλο κατανάλωσης... «.....ΚΑΙ ΤΑ ΑΧΡΗΣΤΑ ...ΓΙΝΟΝΤΑΙ ΧΡΗΣΙΜΑ!!!.»

Σεμινάριο στα πλαίσια του θεματικού έτους 2006-07 : "Κατανάλωση και Περιβάλλον"

της Ρούλα Γκόλιου

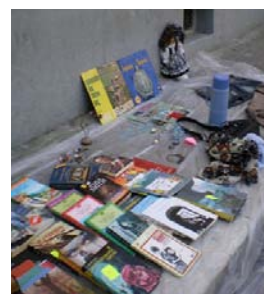
ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ενημέρωση

Σεμινάριο με θέμα: «.....ΚΑΙ ΤΑ ΑΧΡΗΣΤΑ ...ΓΙΝΟΝΤΑΙ ΧΡΗΣΙΜΑ...» -Αλλάζοντας το μοντέλο κατανάλωσης- πραγματοποίησε το Παράρτημα Κεντρικής Μακεδονίας της (Π.Ε.Ε.Κ.Π.Ε.) σε συνεργασία με τους υπεύθυνους Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης των Διευθύνσεων Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Ανατολικής & Δυτικής Θεσσαλονίκης. Το σεμινάριο έγινε στα πλαίσια του θεματικού έτους 2006-07 : "Κατανάλωση και Περιβάλλον" και πραγματοποιήθηκε το Σάββατο, 28 Απριλίου 2007, στο 2ο Σχολικό Συγκρότημα Θεσσαλονίκης (Ικτίνου 5).

Στο σεμινάριο συμμετείχαν πάνω από 90 εκπαιδευτικοί Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Προηγήθηκε εισήγηση της Πηνελόπης Παπαδοπούλου, υπεύθυνης Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης της Διεύθυνσης Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Ανατολικής Θεσσαλονίκης με θέμα: «Το οικολογικό αποτύπωμα ως μέτρο της κατανάλωσης των ανθρώπινων πληθυσμών» και ακολούθησαν έξι εργαστήρια. Στα εργαστήρια αναπτύχθηκαν **τεχνικές επαναχρησιμοποίησης υλικών**. Ήταν ένα σεμινάριο «διαφορετικό», μιας και οι εκπαιδευτικοί που συμμετείχαν δε καθήκον σε θεωρητικές αναζητήσεις, αλλά με φαντασία και ενθουσιασμό δημιουργήσανε με τα χέρια τους κατασκευές και «νέα πράγματα» από «άχρηστα» και παλιά υλικά. Τεχνικές κατασκευής και επαναχρησιμοποίησης υλικών, που μπορούν να μεταφερθούν κάλλιστα και στο σχολικό περιβάλλον και να αποτελέσουν «εργαλείο» στη εκπαιδευτική πράξη. Στον ίδιο χώρο πραγματοποιήθηκε **παζάρι επαναχρησιμοποιημένων αντικειμένων** το οποίο οργάνωσε για τρίτη φορά το Παράρτημα Κεντρικής Μακεδονίας της (Π.Ε.Ε.Κ.Π.Ε.)

Στόχος της όλης εκδήλωσης ήταν η προσπάθεια για την αλλαγή του μοντέλου κατανάλωσης και η εξοικείωση με πρακτικές που απαντούν στο μεγάλο πρόβλημα της διαχείρισης των απορριμμάτων και συγκεκριμένα:

- την Επαναχρησιμοποίηση των υλικών
- την Ελάττωση της παραγωγής απορριμμάτων και
- την Ανακύκλωση

Τα εργαστήρια
Τα εργαστήρια που πραγματοποιήθηκαν με επιτυχία και ενθουσίασαν τους εκπαιδευτικούς που συμμετείχαν, ήταν τα ακόλουθα:

1. TRASH-TRACE ART (Σκουπίδια – Ίχνη) Εμφυχώτρια :Νέτα Γαζίλα, Μαθηματικός και εικαστική καλλιτέχνις που κινείται μεταξύ

ΤΕΧΝΗΣ-ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ-ΑΠΟΡΡΙΜΜΑΤΩΝ ονομάζοντας την τέχνη της «TRASH-TRACE ART» Σκουπίδια –Ίχνη

Με απορρίμματα και αποκόμματα εφημερίδων και περιοδικών και φαντασία οι συμμετέχοντες στο εργαστήριο δημιούργησαν ενδιαφέρουσες εικαστικές συνθέσεις, προβληματιζόμενοι πάνω στο θέμα της συσσώρευσης αντικειμένων, γνώσεων, πληροφοριών, ανθρώπων, αερίων, ρύπων κ.ά.

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

ενημέρωση

2. Κατασκευές ΑΠΟ...ΧΑΡΤΙΝΑ ΡΟΛΑ

Εμφυχώτρια: Βούλα Λιόλιου, Ζωγράφος, εκπαιδευτικός

Οι εμπλεκόμενοι σ' αυτό το εργαστήριο έμαθαν πώς να χρησιμοποιούν άχρηστα χαρτικά. Από χάρτινα ρολά και άλλα χαρτικά κατασκεύασαν κούκλες για κουκλοθέατρο, βραχιόλια, αποθηκευτικούς χώρους και άλλα όμορφα και χρήσιμα αντικείμενα.

3. ΚΑΝΩ ΤΟ ΠΑΛΙΟ...ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟ...ΜΕ ΦΑΝΤΑΣΙΑ

(Ζωγραφική πάνω σε μεταχειρισμένα ρούχα)
Εμφυχώτρια: Χριστίνα Κελεσίδου, ασχολείται με ζωγραφική στο μετάξι.

Σ' αυτό το εργαστήριο οι συμμετέχοντες έμαθαν πώς να αξιοποιούν παλιά ρούχα, παπούτσια ομπρέλες, υφάσματα γενικά. Ζωγράφισαν παλιά ρούχα με φαντασία και τα μεταμόρφωσαν σε καινούργια, βάζοντας τη δική τους αισθητική και προσωπική σφραγίδα, δείχνοντας το κρυφό τους ταλέντο, σώζοντας την τσέπη τους... και τον πλανήτη...

4. ΤΑ ΦΟΥΣΤΑΝΙΑ ΤΗΣ ΖΩΪΤΣΑΣ...ΑΠΟΘΗΚΕΣ

Εμφυχώτρια: Ζωή Μάγκου, δημιουργεί κατασκευές που διευκολύνουν τη ζωή της νοικοκυράς. Σ' αυτό το εργαστήριο οι εκπαιδευτικοί κατασκεύασαν από τα παλιά ρούχα ή υφάσματα, υπέροχες κούκλες στις οποίες μπορεί κανείς να αποθηκεύει νάυλον σακούλες, μανταλάκια ή όποια άλλα μικροαντικείμενα ή να τις προσφέρει στους φίλους του ως χειροποίητα δώρα!!!

5. ΠΕΙΡΑΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗ ΦΥΣΙΚΗΣ ΜΕ...ΣΚΟΥΠΙΔΙΑ

(Πειραματικές συσκευές στο σχολείο με καθημερινά υλικά)

Εμφυχώτης: Παναγιώτης Παπαϊωάννου Δάσκαλος με μεγάλο μεράκι στις κατασκευές και στα Πειράματα της Φυσικής και Χημείας. Εκπαιδευτικό του Αξίωμα: «**Μαθαίνει καλύτερα, κατασκευάζοντας και παίζοντας**»

Ο κ. Παπαϊωάννου έφερε μαζί του και έδειξε στους εκπαιδευτικούς πώς με απλά και άχρηστα υλικά μπορούν να κατασκευάσουν Ηλεκτροσκόπιο, Θερμόμετρο, Μανόμετρο, Πυξίδα, Δύτη (Υδροστατική) και ότι άλλο προκύψει. Μπορεί η Φυσική να μας βοηθάει στην κατανόηση της καθημερινότητας, όμως σ' αυτό το πολύ χρήσιμο εργαστήριο είδαμε πως και η καθημερινότητα μπορεί να βοηθήσει στην κατανόηση της Φυσικής... αλλά και στην προστασία του περιβάλλοντος με την αξιοποίηση άχρηστων υλικών.

6. ΜΟΥΣΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ -ΗΧΗΤΙΚΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ

Από άχρηστα...υλικά!!!

Εμφυχώτρια: ΕΡΙΦΥΛΛΗ ΔΙΑΜΙΑΝΟΥ,

Μουσικός και Νηπιαγωγός,
Και μουσική μπορεί κανείς να παράγει από άχρηστα υλικά. Αυτό διαπίστωσαν σ' αυτό το εργαστήριο οι εκπαιδευτικοί οι οποίοι κατασκεύασαν μουσικά όργανα, κρουστά, πνευστά και έγχορδα από άχρηστα υλικά καθημερινής χρήσης με τα οποία παρήγαγαν ήχους και αρμονίες ως...οργανοπαίκτες!

Ενδιαφέρον είχε και η παρουσίαση των έργων και κατασκευών που παρήχθησαν στα εργαστήρια όπου ο ενθουσιασμός των συμμετεχόντων ήταν εμφανής.

Το παζάρι

Στον αύλειο χώρο του 2ου Σχολικού Συγκροτήματος Θεσσαλονίκης την ίδια μέρα πραγματοποιήθηκε το παζάρι «**Δεύτερο Χέρι**» με επαναχρησιμοποιημένα αντικείμενα το οποίο οργάνωσε για τρίτη φορά το Παράρτημα Κεντρικής Μακεδονίας της (Π.Ε.ΕΚ.Π.Ε.).

Στο παζάρι οι εκπαιδευτικοί και πολίτες της πόλης έφεραν και αντάλλαξαν αντικείμενα που δεν τα χρειάζονταν όπως βιβλία, CD, DVD, δίσκους, κοσμήματα, μικροσυσκευές, διακοσμητικά, ρούχα, παιχνίδια, αξεσουάρ κ.ά.

Στόχος του Παραρτήματος είναι η διάδοση και η καθιέρωση της ιδέας της επαναχρησιμοποίησης και ανταλλαγής και η υιοθέτηση αυτής της πρακτικής και από άλλους φορείς της πόλης με σκοπό, όπως είπαμε και πριν, την αλλαγή του καταναλωτικού μοντέλου και τη μείωση των απορριμμάτων.

Η ομαδοσυνεργατική παιδαγωγική στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση

Ένα σεμινάριο στη σκιά του Ολύμπου

Γιώργος Περδίκης
Υπεύθυνος Π.Ε.
Β/θμιας Εκπ/σης Ν. Πιερίας

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ενημέρωση

Συνήθως τα σεμινάρια «2ου επιπέδου» που απευθύνονται σε εκπαιδευτικούς με εμπειρία στην Π.Ε., επικεντρώνονται σε μια θεματική κατηγορία προγραμμάτων όπως η ενέργεια, τα απορρίμματα κλπ. Το τριήμερο σεμινάριο ωστόσο που πραγματοποιήθηκε στις 16-18 Μαρτίου στο ΚΠΕ Αν. Ολύμπου, ήταν διαφορετικό. Ακολουθώντας την παράδοση που από την εμφάνισή του καθιέρωσε ο χώρος της Π.Ε. στη χώρα μας, ασχολήθηκε με ένα καθαρά παιδαγωγικό ζήτημα που όμως δεν έπαψε ποτέ να βρίσκεται στην καρδιά του προβληματισμού για μια ποιοτική Π.Ε. Το ζήτημα αυτό ήταν «**Οι ομάδες εργασίας στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση**». Είναι κοινός τόπος ότι τα προγράμματα Π.Ε. από την εμφάνισή τους ακολούθησαν, αξιοποίησαν και ως ένα βαθμό «έβγαλαν από το περιθώριο» την ομαδοσυνεργατική παιδαγωγική. Ο «χωρισμός σε ομάδες» είναι ένα απαραίτητο στάδιο σχεδόν σε κάθε πρόγραμμα Π.Ε. Πόσο όμως είναι γνωστά ακόμη και βασικά πρακτικά ερωτήματα, όπως «ποιος είναι ο ενδεδειγμένος αριθμός των μελών μιας ομάδας», «με ποια κριτήρια γίνεται ο χωρισμός», «είναι προτιμότερες ομοιογενείς ή ανομοιογενείς ομάδες», «τι είναι η δυναμική της ομάδας και πως αναπτύσσεται» και άλλα παρόμοια. Στόχος του σεμιναρίου ήταν η εμφάνιση, ο προβληματισμός και η απόκτηση εμπειριών σε παιδαγωγικά ζητήματα σχετικά με την εργασία με ομάδες στην εκπαιδευτική πράξη στα προγράμματα Π.Ε.

Το πρόγραμμα περιλάμβανε λίγες εισηγήσεις με μορφή διάλεξης, βιωματικά εργαστήρια και συζητήσεις ολομέλειας. Το θεωρητικό μέρος αναπτύχθηκε την πρώτη μέρα του σεμιναρίου με ομιλίες από τους πανεπιστημιακούς καθηγητές της Παιδαγωγικής Σχολής του Α.Π.Θ. Κώστα Μπακιρτζή με θέμα «Βιωματικές διεργασίες μάθησης» και Παύλο Πανταζή με θέμα «Δυναμική της Ομάδας και Περιβαλλοντική Εκπαίδευση». Περιληπτικά κείμενα των ομιλιών φιλοξενούνται στο τεύχος αυτό, στο πλαίσιο μιας συζήτησης για την εφαρμογή της ομαδοσυνεργατικής παιδαγωγικής στην Π.Ε. Η πρώτη μέρα έκλεισε με μια ζωήρη και γόνιμη συζήτηση, με συμμετοχή πολλών από τους εξήντα περίπου δασκάλους-νη-

πιαγωγούς και καθηγητές που συμμετείχαν στο σεμινάριο, όλοι από τους νομούς εμβέλειας του ΚΠΕ Ανατολικού Ολύμπου.

Οι υπόλοιπες δύο μέρες καλύφθηκαν στο μεγαλύτερο μέρος τους από τα εργαστήρια. Συμπληρωματικές εισηγήσεις που έγιναν, ήταν: α) μια σύντομη αναφορά από τον Υπεύθυνο Π.Ε. της Β/θμιας Εκπ/σης Ν. Πιερίας στις βασικές έννοιες και τα χαρακτηριστικά της ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας, β) Εμπειρικές παρατηρήσεις από τους Υπεύθυνους Π.Ε. Α/θμιας και Β/θμιας Εκπ/σης του Ν. Πιερίας και τον Υπεύθυνο του ΚΠΕ Αν. Ολύμπου για την εργασία με ομάδες στα προγράμματα Π.Ε. των σχολείων του Ν. Πιερίας και στα προγράμματα του ΚΠΕ. Τα βιωματικά εργαστήρια, δίωρης διάρκειας το καθένα, αναπτύχθηκαν σε δύο ενότητες:

Α. Η πρώτη ενότητα εστιάζονταν στην εμφύκωση μιας ομάδας. Το ζητούμενο δηλαδή ήταν να δειχθούν τρόποι με τους οποίους μπορεί να συγκροτηθεί μια ομάδα, να αποκτήσει συνοχή και οι συμμετέχοντες να αυτοαναγνωρίζονται ως μέλη της ομάδας. Στην ενότητα αυτή εντάχθηκαν τρία εργαστήρια με συντονιστές:

1) τον επίκουρο καθηγητή Παύλο Πανταζή και την εκπαιδευτικό Δέσποινα Σουβατζή οι οποίοι συντόνισαν τους εκπαιδευτικούς σε μια συμμετοχική διαδικασία που έχει ως επίκεντρο τις «ιστορίες ζωής», εμπνευσμένη από την τεχνική της εθνογραφικής έρευνας.

2) τη σχολική ψυχολόγο Ειρήνη Αναγνωστάτου η οποία καθοδήγησε τους εκπαιδευτικούς σε μια σειρά βιωματικές ασκήσεις εμφύκωσης ομάδων με στόχους την επικοινωνία, την ενεργοποίηση, την ανάπτυξη εμπιστοσύνης, την ανάδυση θεμάτων κλπ.

3) τους ηθοποιούς Χάρη Αμανατίδη και Κώστα Μυστακίδη, μέλη θεατρικού εργαστηρίου της Κατερίνης, οι οποίοι καθοδήγησαν τους εκπαιδευτικούς σε τεχνικές εμφύκωσης, ανάπτυξης εμπιστοσύνης, χαλάρωσης κλπ προερχόμενες από το θεατρικό παιχνίδι και τη θεατρική τέχνη.

Β. Η δεύτερη ενότητα επικεντρώθηκε στην ανάδειξη και ανάπτυξη της δυναμικής της ομάδας σε προγράμματα Π.Ε. Ο στόχος δηλαδή ήταν να δειχθούν βιωματικά τρόποι ανάπτυξης της δυναμικής της ομάδας σε καταστάσεις που θα μπορούσαν να εμφανιστούν σε προγράμματα Π.Ε. Στην ενότητα αυτή εντάχθηκαν ομοίως τρία εργαστήρια με συντονιστές:

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

ενημέρωση

1) τις εκπαιδευτικούς Βάνα Ανθοπούλου, Γκαραγκούνη Αργυρώ και Τλούπα Χριστίνα που με αφηγηρία ένα λαϊκό παραμύθι καθοδήγησαν τους εκπαιδευτικούς ώστε χωρισμένοι σε υπο-ομάδες να δραματοποιήσουν μέρη του παραμυθιού με τρόπο που αναδείκνυε περιβαλλοντικά ζητήματα και να παρουσιάσουν μια συνολική δραματοποιημένη αφήγηση.

2) τους εκπαιδευτικούς Phil Sixsmith και Βέτα Τσαλίκη που συντόνισαν τους εκπαιδευτικούς σε μια σειρά ενεργών προσεγγίσεων της συνεργατικής μάθησης, με αξιοποίηση τεχνικών του εκπαιδευτικού δράματος.

3) το δάσκαλο Νίκο Γραϊκό που συντόνισε τους εκπαιδευτικούς στην επεξεργασία με ομαδική δουλειά ενός περιβαλλοντικού ζητήματος (ρύπανση ενός ποταμού) με τη χρήση πολυτροπικών κειμένων. Η εργασία κατέληξε στην ομαδική δημιουργία ενός πολυτροπικού κειμένου (π.χ. αφίσας, φυλλαδίου κλπ) με στόχο ανάληψη δράσης για τη διευθέτηση του ζητήματος.

Οι εισηγήτριες του πρώτου από τα παραπάνω εργαστήρια παρουσίασαν συμπληρωματικά σε ολομέλεια μια εισήγηση για το παραμύθι και τη χρήση του ως εκπαιδευτικού εργαλείου.

Το σεμινάριο έκλεισε με μια συζήτηση ολομέλειας με αρκετές επισημάνσεις και ενδιαφέρουσες τοποθετήσεις από την πλευρά των συμμετεχόντων εκπαιδευτικών που δείχνουν ότι ο στόχος της εμβάθυνσης και του προβληματισμού προσεγγίστηκε σε σημαντικό βαθμό.

Για την πληρότητα της παρουσίασης, παραθέτω ορισμένες ακόμη πληροφορίες για τον τόπο και το χώρο του σεμιναρίου: Το ΚΠΕ Ανατολικού Ολύμπου βρίσκεται στον τρίτο χρόνο λειτουργίας — ουσιαστικά στον

πρώτο χρόνο κανονικής και πλήρους λειτουργίας. Παρά τις τεχνικές και άλλες δυσκολίες που αντιμετωπίζει (προβληματικός δρόμος πρόσβασης, συνέχιση εργασιών διαμόρφωσης του εξωτερικού

χώρου, έλλειμμα ενός εκπαιδευτικού στην παιδαγωγική ομάδα κ.ά.) έδειξε ότι δεν διστάζει να αναλαμβάνει πρωτοβουλίες και να πρωτοτυπεί σε ζητήματα όπως η θεματολογία των σεμιναρίων. Το ΚΠΕ βρίσκεται σε μια προνομιακή θέση από φυσική άποψη (ένα μαγαζάκι με θέα στον Όλυμπο και στη θάλασσα, δίπλα στον ιδιαίτερα φροντισμένο παραδοσιακό οικισμό του Παλαιού Παντελεήμονα) και έχει νεότευκτες κτιριακές εγκαταστάσεις, όπως φαίνεται στις φωτογραφίες που παραθέτουμε. Το Κέντρο έχει μεγάλη ζήτηση τόσο από τις σχολικές ομάδες όσο και από τους εκπαιδευτικούς για συμμετοχή στα επιμορφωτικά σεμινάρια. Πιστεύουμε βάσιμα ότι η ζήτηση δεν οφείλεται μόνο στα φυσικά και... «τουριστικά» πλεονεκτήματα αλλά και στο καλό εκπαιδευτικό έργο που παράγεται!

Θεωρώ σκόπιμο να κλείσω την παρουσίαση αυτή με ένα σχόλιο από την εμπειρία της συμμετοχής στην οργάνωση του παραπάνω σεμιναρίου. Το σεμινάριο αποτέλεσε ένα παράδειγμα γόνιμης και αποτελεσματικής συνεργασίας των Υπεύθυνων Π.Ε. του Ν. Πιερίας και

της παιδαγωγικής ομάδας του ΚΠΕ Αν. Ολύμπου. Η πρόταση για τη διεξαγωγή του, με το συγκεκριμένο σκεπτικό που παρουσιάστηκε, έγινε από τον Υπεύθυνο Π.Ε. της Β/θμιας όταν σε κοινή σύσκεψη των Υπεύθυνων και της παιδαγωγικής ομάδας του Κέντρου, στην αρχή του σχολικού έτους, συμφωνήθηκε πόσα και τι είδους σεμινάρια θα πραγματοποιήσει το ΚΠΕ τη φετινή χρονιά. Οι σημαντικές λεπτομέρειες της διεξαγωγής (π.χ. ο αριθμός και η διάρκεια των εργαστηρίων, οι εισηγητές και οι συντονιστές των εργαστηρίων, το τελικό πρόγραμμα κλπ) καθορίστηκαν με συντονισμένες και εξαντλητικές συνεργατικές διαδικασίες μέσα σε κλίμα αλληλοποδοχής, αλληλοβοήθειας και προσήλωσης στον κοινό σκοπό. Οι πρακτικές εργασίες επιμερίστηκαν σε όλους. Η ομάδα οργάνωσης του σεμιναρίου ανέπτυξε σε σημαντικό βαθμό τη δυναμική που της επέτρεψε να αξιοποιήσει τόσο την πείρα και τις γνώσεις των παλαιότερων μελών όσο και

τον ενθουσιασμό των νέων. Πιστεύω ότι το παράδειγμα αυτό δείχνει ένα δρόμο για την πρόοδο στο χώρο της Π.Ε. Για την ιστορία του εγχειρήματος, αναφέρω ότι στην ομάδα οργάνωσης συμμετείχαν ο Γιάννης Οργανόπουλος, Υπεύθυνος Π.Ε. Α/θμιας Ν. Πιερίας, ο Γιώργος Περδίκης, Υπεύθυνος Π.Ε. Β/θμιας, ο Μιχάλης Καρυδιάς, Υπεύθυνος του ΚΠΕ Αν Ολύμπου, ο Δημήτρης Κορομηλάς, αναπληρωτής Υπεύθυνος, η Μαρία Στάθη και η Ευγενία Παπαγεωργίου, μέλη της παιδαγωγικής ομάδας του ΚΠΕ.

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

ενημέρωση

Ε Π Ι Κ Ο Ι Ν Ω Ν Ι Α - Ε Ν Η Μ Ε Ρ Ω Σ Η

ΠΕΕΚΠΕ- Κεν. – Δυτ. Θεσσαλίας

Συγκρότηση νέας Διοικούσας Επιτροπής του παραρτήματος Κεντρικής και Δυτικής Θεσσαλίας της Π.Ε.ΕΚ.Π.Ε (Πανελληνίας Ένωσης Εκπαιδευτικών για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση)

Μετά τις εκλογές για το παράρτημα Κεντρικής και Δυτικής Θεσσαλίας που γίνανε πρόσφατα, συγκροτήθηκε σε σώμα η νέα διοικούσα επιτροπή. Η σύνθεσή της έχει ως εξής:

Πρόεδρος: Ντάνης Αντώνης

Αντιπρόεδροι: Ζαγανάς Κώστας, Κορκής Άγγελος, Τσιουρβόπουλος Χρήστος

Γραμματέας: Γκαραγκούνη Αργυρώ

Ταμίας: Μαλάκος Σταμάτης

Μέλη: Λούκας Ηλίας, Χατζηγιάννου Μάγια

Η νέα Διοικούσα Επιτροπή συζήτησε για τους όρους λειτουργίας του Δ.Σ και της Π.Ε.ΕΚ.Π.Ε και έθεσε σαν πρώτο στόχο την αξιοποίηση των μελών του παραρτήματος σε δράσεις και τη δημιουργία καινούριας δυναμικής. Προσεχώς θα συνεδριάσει για να προγραμματίσει μεσοπρόθεσμα τις δράσεις της.

Π.Ε.ΕΚ.Π.Ε – Κεν. Μακεδονίας

Στις 18 Μαρτίου 2007 πραγματοποιήθηκε η Ζ' Εκλογοαπολογιστική Συνέλευση του Παραρτήματος της Κεντρικής Μακεδονίας στο χώρο του Κ.Π.Ε – Ελευθερίου – Κορδελιού. Από τις εκλογές προέκυψε το νέο Δ.Σ που συγκροτήθηκε σε σώμα ως εξής:

Πρόεδρος: Πηνελόπη Παπαδοπούλου

Α Αντιπρόεδρος: Νίκος Βελλίδης

Β Αντιπρόεδρος: Βέτα Τσαλίκη

Γ Αντιπρόεδρος: Σταύρος Λάσκαρης

Γραμματέας: Κώστας Στυλιάδης

Ταμίας: Σαφία Σαρακινίδου, (Εναλλαγή: Γ. Γραμματέα – Ταμία/έτος)

Μέλη: Βέρα Αβραμίδου, Λουκία Λιθοξοΐδου

Π.Ε.ΕΚ.Π.Ε- Δυτ.Μακεδονίας

Στις 29 Απριλίου 2007 το Παράρτημα Δυτ. Μακεδονίας πραγματοποίησε τη Δ' Εκλογοαπολογιστική του Συνέλευση στο χώρο του Κ.Π.Ε - Καστοριάς. Από τις εκλογές προέκυψε η νέα Δ.Ε του Παραρτήματος, ως εξής:

Πρόεδρος: Νικόλαος Μπλάντζας

Αντιπρόεδροι: Κ. Τζέρπος, Θ. Τσούλης, Θ. Κατσιανίδης, Β. Νοτοπούλου

Γ. Γραμματέας: Α. Καζταρίδου

Ταμίας: Γ. Πλεύρης

Υπεύθυνος Δημοσίων Σχέσεων: Α. Ευαγγέλου

Παράρτημα Π.Ε.ΕΚ.Π.Ε. Στερεάς -Εύβοιας

Το Παράρτημα Στερεάς Ελλάδος και Εύβοιας έχει την πιο κάτω σύνθεση

Προεδρος: Σαλαπατάρας Στυλιανός

Γραμματέας: Μανούσου Δημητρά

Ταμίας: Γάτος Ηλίας

Αντιπροεδροι: Αλεξίου Χρηστος, Πουλιανίτου Ρ, Μαρκατσέλης Ευαγ.

Μέλη: Στρατή Ευγενία

Ενημερώνουμε τα μέλη της Π.Ε.ΕΚ.Π.Ε και τους αναγνώστες του περιοδικού μας, ότι με την 17/9-5-7 Πράξη του Συντονιστικού Συμβουλίου του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, το περιοδικό μας περιελήφθη στις βιβλιογραφικές πηγές του ΔΕΛΤΙΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑΣ (Δ.Ε.Α), που εκδίδεται από το Παιδαγωγικού Ινστιτούτο.

Π.Ε.ΕΚ.Π.Ε.

Προς όλα τα μέλη της Π.Ε.ΕΚ.Π.Ε.
δια των παραρτημάτων της

Συγκρότηση του νέου Διοικητικού Συμβουλίου της Π.Ε.ΕΚ.Π.Ε. σε σώμα – 1η συνεδρίαση του Δ.Σ.

Την Παρασκευή 13 Απριλίου 2007 και ώρα 19.00 στα γραφεία της Ένωσης (Αργοναυτών 34, Αργυρούπολη) ύστερα από πρόσκληση του πλειοψηφίσαντος συμβούλου Νίκου Στεφανόπουλου συνήλθε σε συνεδρίαση το Δ.Σ. της Ένωσης που εξελέγη από τη Ζ' Εκλογοαπολογιστική Συνέλευση.

Στη συνεδρίαση παρέστησαν επίσης και οι:

Σταγιάννη Αικατερίνη και Παπακωνσταντίνου Κων/νος, αναπληρωματικά μέλη του εκλεγέντος Δ.Σ., καθώς και ο πρόεδρος του απερχόμενου Δ.Σ., Γιώργος Φαραγγιτάκης.

Το νέο Διοικητικό Συμβούλιο της Ένωσης αποφάσισε κατά πλειοψηφία να υποθέσει την εναλλαγή στην προεδρία για τα επόμενα δύο έτη.

Συγκεκριμένα, το Δ.Σ. κατά την ψηφοφορία που ακολούθησε αποφάσισε ομόφωνα:

Α' περίοδος 2007-2008	Πρόεδρος Δ.Σ.	Νίκος Στεφανόπουλος
	Α' Αντιπρόεδρος	Μαρδύρης Θεόδωρος
Β' περίοδος 2007-2008	Πρόεδρος Δ.Σ.	Μαρδύρης Θεόδωρος
	Α' Αντιπρόεδρος	Νίκος Στεφανόπουλος
	Β' Αντιπρόεδρος	Σκρίνης Ευάγγελος
	Γ' Αντιπρόεδρος	Φαρμάκης Γιάννης
	Γενικός Γραμματέας	Πήλιουρας Παναγιώτης
	Ταμίας	Λεμπέσης Κυριάκος
	Μέλη ΔΣ	Σαλαπατάρας Στέλιος Λάμπρος Γιάννης

Υπεύθυνοι για το περιοδικό της Ένωσης από πλευράς Δ.Σ. ορίστηκαν οι: Λάμπρος Γιάννης και Φαρμάκης Γιάννης.

Αποφασίστηκε επίσης ομόφωνα:

- Η δημιουργία τεσσάρων επιτροπών αποτελούμενων από τακτικά και αναπληρωματικά μέλη του Δ.Σ. ως ακολούθως:

Α. Σχολικά προγράμματα ΠΕ	Λεμπέσης Κυριάκος, Σταγιάννη Αικατερίνη
Β. Θέματα Υπευθύνων ΠΕ	Σαλαπατάρας Στέλιος, Μανουσάκης Γιώργος
Γ. Θέματα ΚΠΕ	Λάμπρος Γιάννης, Παπακωνσταντίνου Κων/νος
Δ. Επιτροπή τροποποίησης καταστατικού	Σκρίνης Ευάγγελος, Λάμπρος Γιάννης, Σαλαπατάρας Στέλιος

- Η διερεύνηση δυνατοτήτων των ΚΠΕ της χώρας για την πραγματοποίηση Θερινών Σχολείων ΠΕ σε συνεργασία με τα Παραρτήματα τη φετινή σχολική χρονιά.
- Η συνέχιση λειτουργίας του δικτυακού τόπου (site) της Ένωσης με την ευθύνη του μέλους μας, συναδέλφου Αντώνη Ντάνη.
- Η πραγματοποίηση της ετήσιας Πανελληνίας συνάντησης των προέδρων των Παραρτημάτων για καλύτερο συντονισμό του έργου της Ένωσης.
- Η αποστολή εγγράφου για την ανάπτυξη διαλόγου με το ΥΠΕΠΘ και τις Επιτροπές Παιδείας των κομμάτων για την επίλυση σειράς ζητημάτων που αφορούν την ΠΕ.

Στη συνέχεια ο πρόεδρος της οργανωτικής επιτροπής του 3ου Συνεδρίου της Π.Ε.ΕΚ.Π.Ε., Γιώργος Φαραγγιτάκης ενημέρωσε το Δ.Σ. για το έργο της επισημοποιημένης επιτροπής του, τις συνεδριάσεις της οργανωτικής επιτροπής του, την επικοινωνία με συναδέλφους όλων των βαθμίδων της εκπαίδευσης που έχουν υποβάλει εργασίες στο συνέδριο, την επικοινωνία με υπευθύνους του Πανεπιστημίου Αθηνών για την εξασφάλιση των χώρων διεξαγωγής του συνεδρίου και άλλα τρέχοντα ζητήματα που αφορούν το 3ο συνέδριο της Ένωσης. Αποφασίστηκε το επόμενο Δ.Σ. να πραγματοποιηθεί τον Ιούνιο, όπου θα ανακοινωθεί και η ημερομηνία του συνεδρίου.

Θέματα της επόμενης συνεδρίασης του Δ.Σ.:

- 3ο Συνέδριο Π.Ε.ΕΚ.Π.Ε..
  - Επαναδραστηριοποίηση και τόνωση των δράσεων των Παραρτημάτων.
  - Σχέσεις της Π.Ε.ΕΚ.Π.Ε. με άλλες εκπαιδευτικές οργανώσεις.
  - Δημιουργία ηλεκτρονικού αρχείου μελών κ.λπ.
- Ο κατάλογος των υπό συζήτηση θεμάτων παραμένει ανοικτός.

Για το Δ.Σ. της Π.Ε.ΕΚ.Π.Ε.

Ο Γενικός Γραμματέας
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΠΗΛΙΟΥΡΑΣ

Ο Πρόεδρος
ΝΙΚΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

Το 3ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ της Π.Ε.ΕΚ.Π.Ε., που έχει αναβληθεί από τη άνοιξη του 2007 - λόγω καταλήψεων των Πανεπιστημιακών χώρων, όπου επρόκειτο να πραγματοποιηθεί - προγραμματίζεται για το Νοέμβριο 2007. Για τον χώρο και την ακριβή ημερομηνία πραγματοποίησης του, καθώς και για ότι σχετικό, θα ενημερωθείτε με έγκαιρη ανακοίνωση.

Ε Π Ι Κ Ο Ι Ν Ω Ν Ι Α - Ε Ν Η Μ Ε Ρ Ω Σ Η

